IDEGENEK BIRTOKSZERZÉSE.

„SZERETEM A FÖLDET, – A GYÖKEREIM FŰZNEK HOZZÁ!“
MAUPASSANT.

DR. BAROSS JÁNOS.

BUDAPEST,
„PÁTRIA“ IRODALMI VÁLLALAT ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1900

Ára 3 korona.

Hungary

IDEGENEK BIRTOKSZERZÉSE.

„SZERETEM A FÖLDET, – A GYÖKEREIM FŰZNEK HOZZÁ!“

MAUPASSANT.

DR. BAROSS JÁNOS.

BUDAPEST,
„PÁTRIA“ IRODALMI VÁLLALAT ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1900.

Ára 3 korona.

Az „Idegen kéz“.

«Szeretem a földet, — a gyökereim füznek hozzá!»
Maupassant.

I.

Bevezetés.

Ha végig lapozunk a világtörténelem lapjain egy állandó hullámzást vehetünk abban észre: eszmék születnek, mikért idealis lelkek áldozatul hoznak minden földi boldogságot, mártirok vérüket ontják értük, de melyek — miután elérték zenitjüket — kezdenek kivénülni a kor megváltozott viszonyaiból, fogyatkozásaikra a mindennapi élet prózája mind élesebben mutat rá, egy szóval hanyatlanak, hogy korszerübb utódoknak adjanak helyet. Bármilyen néven nevezték is koronkint ezen változó világeszméket, két egymás ellen törő hatalmas erőt mindig feltalálunk bennük, ezek: 1. az egyén, 2. a köz—érdeke.

Természetes is.

Az egyes ember lelkében is, midőn cselekvésre határozza el magát, két indulat küzdelmétől függ elhatározása: *egyéni* érdekeitől — és a *mások* érdekeit is tekintetbe vevő altruistikus felebaráti érzelmektől. — A kis emberek érzelmeit és törekvéseit magában foglaló hatalmas emberiség életében ebből a két érzelemből származik azután az a két főirány, a mit a politikában liberalismusnak és konservativismusnak nevezünk.

A *konservativ* elvet jellemzi, hogy «az emberi élet *egészéből*, annak *rendjéből* indul ki, azt állitva, hogy az emberi eszme (valamiféle) «köz» nélkül, az egyéni erők (valamiféle) rendezett kapcsolata nélkül meg nem valósitható», és ebből következik, hogy a talán kevesbé megfelelő rend is jobb az egyéni törekvések chaosánál *).

A *liberalismus* ellenben az *egyes embernek* az individuumnak a «közzel» szemben való minél nagyobb érvényesülésére törekszik, lévén az individualismus a liberalismussal homogen fogalom.

---

*) Concha. Politika. 119.

E két eszme üzi, hajtja az emberiséget váltakozva; midőn tulérett az egyik, jön helyébe a másik, korrigálva egymás hibáit és tévedéseit, de végeredményében a küzdelem — ha lassan is — mégis csak előbbre viszi az emberiséget.

Az alsóbb osztályok liberalismusa, mondjuk: individualis érdeke nem engedi, hogy a konservativismus reaktióvá kövesüljön, viszont a megállapodott társadalmi osztályok józan konservativismusa ellensulyozza a liberalismust, nehogy radicalismusa, mindent felforgató, «szabadossággá» fajuljon.

Mig a XVI—XVII. században e két irány csak a vallási téren harczolt egymás ellen, — mig a XVIII. században a francziák heves vére inkább idealis társadalmi eszmékért omlott, addig a practicus angol nemzetgazdák már a mult században (saját hazájuk specialis viszonyai által talán indokolt) merkantilis tanaikkal mindinkább a közgazdaság mezejére terelték a küzdelmet.

Manap már az egész világon jóformán csak a nemzetgazdasági kérdések körül folyik a harcz.

Ezen angol mercantilis-liberalismusnak a XIX-ik században két gyermeke született: 1. a hazát tagadó socialismus, és 2. az ugyancsak internationalis nagytőke.

E két gyermek közt azonban felette igazságtalanul osztotta fel anyjuk az örökséget. Az elsőnek jutott osztályrészül a munka és a szegénység, a másiknak pedig az élet minden öröme és gyönyörüsége, a melyet pénzért meg lehet venni.

Örökösödési harczuk szemeink előtt folyik életre-halálra. Egymás iránt érzett gyülöletüknél talán csak az a düh nagyobb, melylyel a társadalom régi, kipróbált osztályait támadják, hiszen socialismus mindent nivellálni, a capitalismus mindent szolgasága alá hajtani törekszik.

És épen a gyermekei által felidézett «bellum omnium contra omnes» mutat rá a gazdasági liberalismus tulzásaira és hibáira, és oka annak, hogy ezen hatalmas világtörténelmi hullámnak ive manap már lefelé hajlik.

A megállapodott társadalmi osztályok, melyek közé a különböző földmivelő a városi középostályt képező kisiparos polgári és honoratiór elemek tartoznak, kezdik felvenni a harczot e két internationalis ellenséggel szemben, nem csak gyökerében megtámadott existentiájuk, hanem a haza és nemzet végveszélynek kitett legszentebb eszméiért is! Mindent felforgatással fenyegetnek

e nyugtalan és megbizhatlan, folyton végletekben járó és az emberi társadalom megállapodott osztályai közt még el nem placierozodott elemek !

E harczban a **föld**, az állami és nemzeti lét egyedüli szilárd alapja forog legnagyobb veszélyben ; ép azért e pontnál a gazdasági liberalismus tanai az emberi sziv legmélyebb érzelmével, a hazaszeretettel jönnek elsősorban összeütközésbe !

A nemzeteknek egyenesen életkérdése az, hogy a haza földje a nemzet fiainak birtokában maradjon.

A «szabad költözködés» a «szabad település» és a «szabad föld» állitólagos nagy jelszavai az igazi, realis nemzeti érdekek előtt hangzatos, de semmitmondó frázisok niveaujára kell, hogy sülyedjenek.

Itt értünk el tehát értekezésünk tulajdonképeni czéljához — azon kérdéshez — vajjon egy olyan par excellence agricultur államban, mint Magyarország, mennyiben korlátozandó a nem magyar honpolgárok birtokvásárlási joga.

Hogy nagy anyaghalmazunk könnyebben áttekinthető legyen, keressük először is azon jogtörténelmi nyomokat, melyek a nálunk már régebben alkalma zásban volt ily irányu jogi megszoritásokra mutatnak, keressük egyuttal azokat a történeti és közgazdasági okokat is, a melyeknek ezen megszoritások tulajdonithatók ; másodsorban a mai nemzetközi joghoz való viszonyában tárgyaljuk a kérdést ; harmadsorban a honosság és település hazánkban levő rendjével fogunk foglalkozni ; majd ezek után térünk át azokra a gazdaságpolitikai és nemzeti szempontokra, melyek a kérdésnek konservativ irányban való megoldását közéletünk legégetőbb, legelodázhatlanabb feladatává teszik.

II.

(Hazai jogtörténelmi előzmények.)

Tekintsünk el azonban ezen általános szempontoktól, és vegyük kezünkbe nemzetünk ezeréves történelmének tükrét, a «Corpus Jurist». Régi, innen-onnan 700 éves sárga levelei között találjuk meg az első agrarius törvényt, — Magyarország magna carthajában, — II. András király arany bullájában. Nem tartozik ugyan tárgyunk szorosan vett körébe, de az akkori általános közgazdasági helyzet megértéséhez nem czéltalan ismernünk annak 20-ik czikkét is, melyszerint kimondatott, hogy

Arany Bulla 20. czikke.

> «a dézsmát ne váltsák meg pénzen, hanem ugy fizessék, a hogy a föld a gabonát és a bort megtermi».

Hogy ezelőtt már 700 esztendővel igy kellett törvényesen védelmezni a naturalgazdálkodást a pénzgazdaság tulkapásai ellen, azt hiszem kellő magyarázatát leli ugyancsak az aranybulla 24. czikkében foglalt tilalomban, hogy:

> «a kamarák ispánjai, pénzváltók, sóárulók és adószedők országbéli szabadok legyenek, ismaeliták és zsidók pedig ne legyenek».

Az idegen behatások elleni védekezés koronája, mely tárgyunkkal a legszorosabb összefügésben van a 26. czikk:

Arany Bulla 26. czikke.

> »Birtokotaz országon kivül való embernek ne adjanak; ha pedig valamelyest adtak, vagy eladtak volna, azt a haza fiai válthassák meg».

Hogy mily óriási sulyt helyeztek e törvények megtartására eleink, legecclatansabb bizonyitéka az Aranybulla hires «iusresistendijét» magában foglaló záradék, mely a mai alkotmányos fogalmak szerint persze kissé szokatlanul hangzik:

> «megállapitjuk azt is, hogy azon esetben ha mi, vagy az utánunk következendő királyok közül valaki ezen mi szer-

zésünknek ellene járna valaha, ez a levél adjon szabad hatalmat mind a püspököknek, mind más jobbágyuraknak, és országunkbeli nemeseknek, mindnyájan és egyen-egyen, jelenvalóknak és jövendőbelieknek és az ő megmaradottjaiknak, hogy mind nekünk, mind az utánunk következendő királyoknak minden hütelenség szégyenvallása nélkül ellentállhassanak, és ellentmondhassanak mindörökké».
Vajha a XIX. század magyarjaiban csak fele annyi nemzetgazdasági érzék lenne, mint volt a XIII. századbeli félig barbár őseinkben!

A nemzet története adja meg ezen konservativ intézkedések szükséges voltának magyarázatát.

E gyenge király alatt ugyanis a legkülönbözőbb idegen elemek sáskaként özönlötték el hazánkat. A nemzet adóügyeit és pénzügyeit kelet kalmár népei tartották kezükben és oly embertelenül gazdálkodtak, hogy több helyen véres lázadásban tört ki ellenük a nép elkeseredése. A várföldeket és mezei birtokokat pedig Gertrud királynéval beköltözött kalandorok kezdték kezükbe keriteni.

Az ország sorsa oly siralmasra vált, hogy legfőbb ideje volt, miszerint a nemzet jobbjai ezen igazán «arany» törvénynyel segiteni igyekezzenek annak nyomoruságán.

Hosszu 200 év mulva akadunk csak ezután a fentiekkel egyértelmü törvényre.

Az a nagy hatás, melylyel az Aranybulla egész nemzeti jogrendünkre birt, tiszteletben tarttatta azt ugy az árpádházi, mint az anjou családból származott királyokkal. Albert király idejében azonban, ki mint osztrák herczeg, ismét idegenekkel kezdte trónját körülvenni, ujból elérkezettnek látták az időt az ország rendei, hogy kimondassák a királylyal az 1439-iki V. t.-czikkben, hogy: **1439. V. t.-cz.**

»a birtokokat és birtokjogokat nem idegeneknek, hanem érdemes és Magyarország koronája alatt álló lakosoknak fogjuk adományozni és pedig »nem pénzért, hanem érdemeikhez és szolgálataikhoz képest,« hogy e záradékra szükség volt, mutatja, hogy ebben az időben az idegen tőke ismét erősen kezdi hazánkban éreztetni hatalmát«.

Végtelenül érdekes ugyancsak e törvény 2. czikke, mely szerint: **Gazdatisztek.**

»a főpapok és bárók ne tartsanak maguknak külföldi, vagy idegen embereket.«

Ez az első magyar törvény, mely a gazdatiszti osztály érdekeit veszi védelmébe, a most készülő gazdatiszti törvény ősapja. Ugylátszik, hogy vegyesházi királyaink idejében a külfölddel folytatott sürü összeköttetés hatása alatt főurainknál divattá vált ügyeik vitelét idegenekre bizni. Tárgyalásunk további során majd rájövünk, hogy az idegenek birtokvásárlásainak egyik veszélyessége manap is ép a gazdatiszti kérdésben culminál.

A gyenge (Dobzse) II. Ulászló uralkodását legjobban jellemzi az a három egymásnak ellentmondó törvény, a miket rövid időközökben egymásután hozott az országgyülés, a szerint a mint a külföldi, vagy a köznemesség nemzeti irányu befolyása került uralomra a tehetetlen udvar körében.

1492. IX. t.-cz. Az 1492-iki 9-ik t.-cz. majdnem szószerint Albert fenti törvénye szerint mondja ki, hogy:

»a birtokok és birtokjogok nem idegeneknek, hanem az ország jólérdemesült és Magyarország koronájának alávetett lakosai részére adományozandók.«

Három évvel később meghozza a külföldiek befolyásolta
1495. II. t.-cz. országgyülés az ezzel homlokegyenest ellenkező 1495-iki II. czikket, melynek 2-ik §-ában a király felhatalmaztatik, hogy birtokot

»bárkinek, még külföldi személyeknek is adományozhasson.«

A kisebbségben maradt nemzeti ellenzéknek azonban sikerült mégis azon megszoritó clausulát bele vétetni a törvénybe, hogy az ilyen adomány nagysága csak »száz jobbágytelekig« terjedhessen.

Kilencz évvel később azonban teljesen győzött a köznemesség alkotta nemzeti ellenzék konservativ felfogása.

1504. X. t.-cz. Az 1504. évi 10. t.-czikkben már mintha Werbőczy kezemunkájára ismernénk, oly praecis, és oly nagy jogi ismeretet árul el, mondván:

»Mivel az országnak azok a törvényei, melyek a királyi felségünkre hárulandó fekvőjavak és birtokjogok adományozása és átruházásában eddigelé hozattak, egymástól eltérni látszanak, azért minden kétség és eltérés megszüntetésével határoztatik, hogy a királyi felség minden reá háramló birtokjogok felett tetszése szerint rendelkezhessék ugyan, de *idegen* nemzetbelieknek *semmi* birtokjogot ne adományozhasson.«

A Jagellók után kezdetét vett Habsburg uralom a legbővebben termette meg a külföldiek invasiója ellen hozott törvényeket, legtöbb szükség lévén is rájuk. 1536—1715-ig, tehát 179 év alatt nem kevesebb mint tiz törvényt hoztak ellenük, melyekben már szinte az unalmasságig *egyugyanazon sérelem orvoslását*, *követelték* az idegenek birtokszerzéseinek megakadályozását. Hogy azonban azon zavaros és a nemzeti ügyre legkevésbé sem kedvező időkben ez mind csak irott malaszt maradt, legjobban az bizonyitja, hogy egy-egy ilyen törvény hozatalára minden 15—20 évben szükség volt.

Az 1536 : 42. t.-czikkben I. Ferdinándot még szinte oktatják a rendek, hogy miként kell nemzeti törvényeink szerint cselekednie, hogy: **1536. XLII. t.-cz.**

> »tartsa magát a királyi felség« a fekvő jószágok és birtokjogok tekintetében is Magyarország azon királyaihoz, a kik őt megelőzték, mert ezen birtokok »idegeneknek sem nem adományozhatók, sem rájuk ideiglenesen át nem ruházhatók.«

És hogy ez ne csak irott betü maradjon, az 1542. évi 12-ik törvényczikk elég radicalisan, az ország előkelőiből »ő királyi felsége ilyen adományainak és ideiglenes átruházásainak megvizsgálására« bizottság kiküldését rendeli el, a mely az ügyet »az Isten igazsága szerint vizsgálja meg és birálja el.« **1542. XII. t.-cz.**

De már Rudolf királyt a rendek az 1599. évi 31. törvényczikkben ujból **1599. XXXI. t.-cz.**

> »alázattal kérik, hogy a várakat és magyar fekvő jószágokat, a miként az Lipcse, Véghles, Zólyom és Léva eladományozásánál történt, idegeneknek ne adományozzon, hanem az ország helybenhagyott törvényei értelmében kegyelmesen jól érdemesült hazafiaknak adományozza.«

Sőt visszaható erővel is felruházzák a törvényt, midőn kimondják, hogy:

> »azokat a birtokokat pedig, a melyeket eddigelé a király idegeneknek adott, mivel azokat az ország jogai meg nem illetik, azoktól visszavenni és szintén hazafiaknak adományozni méltóztassék.«

Hogy Rudolf alatt mily bőven lehetett ok az ilyen panaszra, és hogy mennyire elfogyott a rendek türelme, mutatja e törvény második czikke:

»Ha ő felsége ezeket a hivei iránt való kegyelmességből és jóindulatból teljesiti, akkor bekövetkezik, hogy sem ő felségét sem ő felsége kamaráját háborgatni nem fogják, ő felsége hiveinek pedig a panaszolkodásra minden okuk megszünik.«

A külföldiek közül sem mindig az érdemesek, hanem sokszor inkább azok az idegen financiék (mint pld. a Fuggerek) jutottak magyar birtokokhoz, a kik Rudolfot sürü pénzügyi zavaraiból kiszabadulni segitették.

Erre vall legalább is a II. Mátyás trónraléptekor hozott

1608. XV. t.-cz. 1608. évi 15. törvényczikknek ama rendelkezése, hogy:

»a királyi ügyészségre törvényesen hárult birtokokat nem pénzért (mint előbb történt) hanem hogy az erény méltóan tekintetbe veendőnek ismertessék, az ország *régi* szokásai szerint ő királyi felsége jóérdemü személyeknek **ingyen** adja és adományozza.«

1630. XXX. t.-cz. Egészen az aranybulla elveire helyezkedik az 1630 : 30. t.-cz. mely (mint az alább tárgyalandó 1715. évi 23. t.-cz. is) felhatalmazza a belföldieket, hogy az idegenek birtokait, kik

»habár tettleg az országban lakjanak is, de mivel csupán az armalis által magyarokká nem tétettek, belföldiek sérelmére birtokokat nem vehetnek és nem birhatnak, az igazságos érték letételével maguknak megszerezhessék.«

A következő 31-ik pont ismételve figyelmezteti a királyt, hogy e tekintetben is az ő boldog emlékü elődei, a régi magyar királyok módjára az ily birtokok adományozásában «az 1608. évi 15. t.-cz. szerint az erényes és a magyar köztársaság iránt jóérdemü személyekre méltó tekintettel legyen».

1647. XCVIII. t.-cz. Az 1647 : 98. t.-cz. az egyházi javadalmak adományozása tekintetében tartalmaz hasonirányu megszoritásokat.

1655. XXXIV. t.-cz. Az 1655. évi 34. t.-cz. a bányavárosi ingatlanokra nézve léptet életbe a honfiak javára egy mai nap is megszivlelendő, practicus intézményt: az **elővételi jogot**, nehogy mint a törvény szövege érdekesen indokolja:

»a világ minden részéről összecsődülő külföldieknek a szabadkirályi bányavárosokba való befogadása által nemsokára a benszülött magyarok, németek és tótok kisajátittassanak.»

Ugyanily irányu, habár halványabb szinü is az 1659. évi 75. törvényczikk is.

Nehogy azonban e törvényeink a szinleges honfiusitás által ki ne játszassanak, az 1687. évi 26. t.-czikk 1000 arany lefizetéséhez köti az ünnepélyes honfiusitást. Mivel azonban még ez sem szüntette meg a visszaéléseket, az 1715. évi 23. t.-czikk 1. pontja kimondja, hogy a mig ezek az uj honfiak az 1000 aranyat le nem fizetik »sem hazafiusitási kiváltsággal ne birjanak, *sem birtokképesek ne legyenek.*« 1687. XXVI. t.-cz.

Sokkal fontosabb azonban e törvény 2. §-a, mely a legkimagaslóbb pontja összes ily irányu törvényeinknek.

Sem azelőtt sem azóta nem hoztak hazánkban ily üdvös — nemzeti szempontból oly óriási horderejü törvényt — mint az 1715. évi 23. törvényczikk 2. §-a. Legalább is egyenértékünek tarthatjuk ezt azokkal a közjogi garancziákkal, a melyeket a trónnal kibékülő nemzet a szathmári békében az ország szabadságának biztositására kikötöttek. A XVIII. század lethargiája és a bécsi udvar elnémetesitő törekvéseivel szemben ez a törvény tartotta meg hazánk annyi honfivéráztatta földjét a magyarok birtokában. 1715. XXIII. t.-cz. 2. §.

Kimondja, hogy joga van minden magyar (természetesen nemes) honpolgárnak az idegen honosságu tulajdonostól nem csak az elzálogositott, nemcsak az egykor készpénzért eladott vagy örökség utján átszállott, hanem még a törvényeink ellenére királyi adományban is nyert birtokokat kellő kárpótlás mellett, «még annak akarata ellenére is, bármikor és bármely biró közbejöttével magához váltani».

Nemcsak visszaható erőt vindikál magának e törvény, hanem a már szerzett jogokat sem vesszi tekintetbe, midőn kimondja azt, hogy ha a záloglevélben a kölcsön felmondhatlansága ki is lenne kötve, e kikötés — semmis.*)

A zálogos birtokok a zálogszerződésben megállapitott összeg, másbirtokok pedig az urbéri jövedelem után 6%-al számitott tőkével váltandók meg.

A beruházások «a becslő biró által helyesen, igazságosan és lelkiismeret szerint» megbecsült értékkel számitandók be.**)

Mindezen intézkedések értékét fokozta az 1729. évi 28. tör- 1729. XXVIII. t.-cz.

*) E pontnál önkéntelenül szemünkbe ötlik az az óriási ellentét, mely a mai ultra-liberalis irányu és az akkori józanul konservativ közgazdasági politika közt létezik, manap még adnak 80—100 éves „**felmondhatlan**“ jelzálogi kölcsönt pénzintézeteink!

**) Lásd az 1222. évi 26. t.-cz. és az 1630. évi 30. t.-czikket.

vényczikk, melyben kimondta az országgyülés, hogy az ilyen perekben a kétséges honosságú tulajdonosnak kell «birtokon kivül» perelnie.

Erdélyre nézve ezzel teljesen egyértelmüleg intézkedik az Approbaták III. R. 41. sz. t.-czikke, midőn kimondja, hogy idegenek «se jószágot ne birhassanak, se annál kevésbbé tisztségeket ne viselhessenek».

1844. IV. t.-cz Hogy e tényt mily komolyan vették fönt és lent is, legjobban bizonyitja az, hogy majdnem másfélszázadon keresztül, soha sem vált szükségessé annak megujitása vagy megerősitése. A birtokszerzési képességről nyugodtan hallgathatott törvényhozásunk egészen az 1844. évi IV. törvényczikkig. Ez óriási horderejű törvényben az országgyülés, (magánjogi tekintetben meglehetősen előkészittetlenül), kimondja ugyan a nem nemesek birtokszerzési jogát, de viszont a leghatározottabban köti, hogy ezek «az országban vagy kapcsolt részeiből született, állandóan ott lakó és törvényesen bevett vallásfelekezethez tartozók legyenek». Tehát az a szellem, mely az 1715. évi 23. t.-czikket szülte, és másfélszázadon át sértetlenül fentartotta, élt még a 40-es évek politikusai közt is és habár sok tulzó liberalis is akadt közöttük, még sem akadt egyetlen egy sem, a ki megengedhetőnek tartotta volna, hogy a nemzet létalapját képező hazai föld egy része idegen emberek kezére juthasson.

Ez egyuttal az utolsó magyar törvény, mely e kérdésről szól.

Az a hajmeresztő indolentia, mely e nemzeti lét kérdésben mai jogviszonyaikat jellemzi, nem magyar törvényhozás eredménye, hanem a forradalom leverése után mindent elosztrákositani törekvő Bach-rendszer maradéka.

Ősiségi patens Az 1852. évi november hó 29-én kelt császári «ősiségi nyiltparancs» egy tollvonással rombadönti *700 esztendő törvényeit, melyek a hazai földnek magyarkézben maradását védték.*

Kimondja, hogy

> «azon országokban, melyekre nézve jelen nyiltparancs kibocsáttatik, bárminemü fekvő javak szerzésében a honosulás vagy belföldiség hiánya miatt jövőben senki sem gátoltathatik».

Belátta a bécsi kormány, hogy e rendelet egy hatalmas eszköz lehet arra a czélra, hogy magyarországot nemzeti voltától megfosztani, és az «összbirodalomba» beolvasztania sikerüljön.

És midőn magyarország visszanyerte önrendelkezési jogát, vajjon sietett-e megszüntetni azon jogrendet, melyet ellenségei azon czélból léptettek életbe, hogy a nemzet életét gyökerében támadják meg?

Nem. Az 1861-iki országbirói értekezlet meg sem emliti a kérdést, hanem az egész «ősiségi patens gyakorlati érvényét fenttartván, annak ezen szakaszát is hallgatagon azok közé sorozza, melyek: «az országgyülés intézkedéseig ideiglenesen fennmaradnak!» (O. B. É. I. R. 20. §.)*)

Országbirói értekezlet.

És igy «marad fenn ideiglenesen» egész mai napig.

Az országbirói értékezlet óta 40 év mult el, és Magyarország parlamentjének még mindeddig nem akadt ideje arra, hogy ezen óriási fontosságu kérdést végre valahára törvényben tisztázza és fixirozza.

Az O. M. G. E. kebeléből kellett végre a mult évben, — mint annyi más fontos nemzetgazdasági kérdés, ugy ezen, — a talán legfontosabb megoldására irányuló mozgalomnak is kiindulnia.

---

*) Akkori jogi irodalmunkban csak egyetlen egy hang emelkedett fel az O. B. értekezlet eljárása ellen, egy névtelen jogiró a «Törvénykezési és törvényszéki csarnok» 1861. évfolyama 38—40. számaiban «Jószágoknak külföldiek általi megszerezhetése és birhatása» czimű czikkében kétségbe vonja a fönti szabály érvényét és az 1844. évi 4. t.-czikkre hivatkozva azt vitatja, hogy az idegenek fekvő jószág birására képességgel nem birnak. Ez azonban azon idők ultra-liberalis irányzatai közt, a pusztába kiáltó szavaként elhangzott.

III.

A honosság törvény revisiója.

Mielőtt azonban fejtegetésünkben tovább haladnánk, tisztába kell jönnünk azzal, hogy kik az »idegenek«, hogy miként lehetb előlük magyar honpolgár; mint intézkednek ez irányban törvényeink s vajjon nem kellene törvényeinket revideálni?

Tárgyalásunk további során ráfogunk ugyanis arra jönni, hogy a magyar kisbirtokos parasztságot jóformán kizárólag külföldről beözönlött uzsorások pusztitják ki öröklött földjükből, — tehát ezen elemek bevándorlása törvényileg a legsürgősebben korlátozandó.

A régi magyar közjog szerint kétfélekép volt idegenek részére az állampolgárság megszerezhető: ünnepélyes és egyszerü honfiusitás által.

Ünnepélyes honositás.

Az elsővel a magyar nemesség és igy a birtokképesség is együttjárt, — az utóbbival egyik sem.

1550. LXXVII. t.-cz.

A hozzáfüzött nagy köz- és magánjogi előnyök okozták azt hogy az ünnepélyes honfiusitás kérdését már az 1550. évi 77. t.-czikkben tüzetesen körülirják a rendek, következőkép sorolván fel annak főbb kellékeit:

1. az ünnepélyes honfiusitás a király által történik és ahhoz az országgyülés együttülése esetén az országgyülésnek,

2. annak együtt nemléte esetén pedig a király magyar tanácsosainak hozzájárulása szükségeltetik,

3. a honfiusitandónak továbbá esküt kell tennie, hogy az ország törvényeit megtartja és azt minden erejéből védelmezni fogja.

Ezen eskü szövege a királyi Cancellariában özött a Libri régi»-ben szóról-szóra, — a kelet, a hely és az esküttevő nevének megjelölésével együtt bejegyzendő.

Az 1664. évi 19. t.-czikk és az 1687. évi 26. t.-czikk szerint megkivántatott a »honfiusitási oklevél« megszerzése is, melyet a kankzellaria a fentjelzett eskü letétele után állitott ki. 1664. XIX. t.-cz.

Az 1687. évi 26. t.-czikk és az 1715. évi 23. t.-czikk értelmében egy év lefolyása alatt 1000 darab arany volt honositási-dijként kifizetendő. E dijat később világi főurakra nézve 2000 darabra emelték fel, köznemesekre nézve pedig 200 darabra szállitották le. 1687. XXVI. t.-cz.

Az 1791. évi 96. t.-czikk szerint pedig e dij le nem fizetése esetén a honfiusitási diploma elveszti érvényét és ha a honosság már törvényileg beczikkelyeztetett volna is, ez »kiczikkelyezés« által megsemmisitendő. 1791. XCVI. t.-cz.

Látjuk tehát, hogy a nemesség és igy birtokképesség megszerzésével együttjáró ünnepélyes honfiusitás mily nehéz alakszerüségekhez volt kötve.

Ezzel szemben az egyszerü honfiusitás kérdése törvényileg jóformán alig volt szabályozva. Egyszerü honfiúsítás.

Nem kellett hozzá más mint az, hogy az illető azon szándékát, miszerint az országban állandóan óhajt letelepedni, szóval nagy tettel nyilvánitsa. Ez akaratnyilvánitás azonban sem törvényes formákhoz, sem bizonyos idő elteltéhez nem volt kötve. hanem csak törvényhatóságonként változó statutumokkal volt szabályozva. Csak egy azázad elejétől fogva kezd egy országos szokás jog érvényesülni, — a mennyiben csak 10 évi állandó ittlakás után vették fel a honositandót a honpolgárok közé.

Az »egyszerü honfiusitás« kérdésének ezen absolut rendezetlen volta egészen a XIX. század közepéig semmi veszélylyel sem járt, sőt logikus következménye volt a történeti eseményeknek és az akkori közállapotoknak; a nemességet a külföldi invasiótól védte kizárólagos birtokképessége, az ünnepélyes honfiusitás szigoru formalizmusa és az ősiség; a városi középosztályt pedig a czélrendszer és a municzipiumok exclusiv statumai.

Igy tehát a külföldi bevándorlók jórészt csak a jobbágyosztályt szaporitották, a mit különösen a törökuralom alatt lakatlanná pusztult alföldön és Bánátban mindenki szivesen látott.

Megváltozott azonban a helyzet, midőn az 1844. évi IV. t.-czikk a birtokszerzési képességet a nem nemesekre is kiterjesztette. 1844. IV.

Ezen törvény ugyan szigoruan kimondja, hogy e liberalis intézkedés csakis a magyarhaza polgáraira szól, — vagyis a birtok-

képességből a nem magyar honosokat e törvény is kizárja, — de de mit sem ért a törvény ezen platonikus kijelentése, — mert elfeledte az országgyülés a nem nemesek honfiusitásának kérdését törvényileg rendezni és igy, — akaratlanul is rászabaditotta törvényhozásunk magyarország földjére a külföldieket.

Szerencse, hogy az akkori közjog és magánjogi viszonyaink utját állták annak, hogy a mai szomoru viszonyok már nem 50 évvel előbb következtek be.

Átmeneti állapotok. Mint látjuk tehát, a negyvenes évek ideálista liberális politikusai nem vették észre, hogy ábrándjaik között a nemzet egyik legfontosabb practikus érdekét oltalmazatlanul hagyták és ezen állapot igy is maradt, mert a forradalom után következő Bach-korszak osztrák uralmának eo ipso nem állott érdekében a kérdés nemzeti irányu rendezése. Sőt az uj alkotmányos aerából is 12 évnek kellett elmulnia, a mig végre törvényileg rendeztetett a honositás kérdése. E 12 év alatt a régi ünnepélyes és egyszerü honfiusitásból belügyminiszteri rendeletekből, kuriai döntvényekből állitottak öszsze egy jogi surrogatumot, melyszerint a honfiusitást a törvényhatóság ajánlatára a belügyminiszter eszközölte — feltéve, hogy az illető már 10 éve letelepedett.

Egyes törvények, miniszteri rendeletek és sokszor ezeknek ellentmondó kuriai döntvények tágitották és magyarázták a honositás nyulós kérdését, természetesen, minnig a 70-es éves ultraliberális szellemében.

Igy az 1877. évi 293. kir. kuriai döntvény szerint: »a választóképesség honositás hiányából meg nem tagadható (!) attól, ki honunkban letelepedett, sőt a városi képviselet és választási bizottság tagja is volt.«

Az 1870. évi 42. t.-czikk 23. §-a és az 1872. évi 36. t.-cz. 24. §-a a törvényhatósági bizottság alakitása tekintetében azt határozza, hogy: »a sorrend megállapitásánál (a legtöbb adót fizetőkre, illetőleg a választási jogra nézve) az, ki öt év óta az országban lakik, a törvényhozás tüzetes intézkedéseig honpolgárnak tekintendő.«*)

Végre belátták az irányadó körök, hogy ilyen bábeli zürzavar ezen életbevágó kérdésben tarthatatlan állapotokat idéz elő, megszületett tehát:

*) Kiss István »Magyar közjog.« 179. lap.

»A magyar állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről szóló 1877. évi 50. t.-cz. 1877. L. t.-cz.

Ha elolvassuk e törvény honfiusitási szakaszát, ugyancsak alacsony fogalmat alkothatunk magunknak a magyar honpolgárság értékéről, — olyan olcsószerrel tettük azt megszerezhetővé mindenki számára. Mig a sok magyar ember által fél barbárnak tartott Románia is kényesen válogatja meg azokat, kik a román honpolgárság szentélyébe bejutni óhajtanak, — addig a mi törvényünk jóformán alig gyakorol kritikát az országunkba beköltözők qualitásai felett.

Nem lesz érdektelen az 1866. julius 1. romáu alkotmány VII. czikkelyének összehasonlitása a magyar törvénynyel. Román honossági törvény.

Beszéljen a román törvény:

«1. §. Az idegen, vallási különbség nélkül, akár idegen védőség alatt áll, akár nem, a naturálizálást a következő feltételek alatt megszerezheti:

a) A kormányhoz naturálizálási folyamodványt kell intéznie, melyben igazolnia kell a vagyont, melylyel bir, ugyszintén a foglalkozást vagy a mesterséget, melyet gyakorol és e folyamodványban azon óhajtását nyilvánitania, hogy Romániában állandóan letelepedjék;

b) erre 10 éven át az országban kell élnie és bebizonyitania, hogy annak hasznára van;

2. §. Ezen 10 évi stagium alól felmenthetők:

a) mindazok, kik iparokat, hasznos találmányokat, vagy vagy különös tehetségeket hoznak be az országba, pedig ott nagy kereskedelmi, ill. ipari telepeket alapitanak;

b) azok, kik Romániában születtek és neveltettek, szülőikkel együtt állandóan Romániában tartózkodnak és épugy mint ezek, soha idegen védőséget nem élveztek.

c) azok, kik a függetlenségi a harczban zászlók alatt szolgáltak és a kormány javaslatára egyetlen egy törvény által, a többi alakiságok betartása nélkül, együttesen naturalizáltatnak.

3. §. **A naturalizálás csak törvény által és csak ad personam engedélyeztethetik.**

4. §. Különleges törvény fogja megállapitani azon módozatokat, melyek mellett idegenek román területen letelepedhetnek.»

Lássuk ezzel szemben, hogy mennyire becsülte a magyar törvényhozás a magyar állampolgárságot :

Az 1877. évi honossági törvény a belügyminiszternek tartotta fenn az egyszerü honositás jogát és 8. §-ában a régi szolgálati gyakorlatot is annyiban megváltoztatta, hogy a honossághoz megkivánt 10 évet 5-re szállitotta le.

A honositandó keresetforrásaira nézve megelégszünk azon nagyon is általánosan fogalmazott garantiával, hogy annak «magát és családját legyen miből eltartania.»

A régi szokásjog által követelt 10 évet az adózók lajstromában való szereplés tekintetében is ugyancsak 5-re szállitja le (8. §. 3, 5, 6. pont.)

A mi pedig a moralis garantiát illeti, szinte nevetséges a t.-cz. azon — talán valami elemi iskolás bizonyityányból idézett követelménye, miszerint a honositandó «kifogástalan magaviseletü» legyen.

De még a gyenge garantiákat is illuzoriussá teszi a 8-ik szakasz záradéka, melyszerint »oly külföldi honositásánál, kit magyar állampolgár törvényeink szerint örökbe fogadott, ezen szakasz fenti (3., 5, és 6.) pontjainak feltételei elengedhetők.«

Kiköti végre a törvény, hogy az illető valamely belföldi község kötelékébe fel legyen véve, illetőleg felvétele a község által kilátásba helyeztessék.

1871. XVIII. és 1876. V. t.-cz. Ezt a megkivánt községi illetőséget először az 1871. évi XVIII. t.-cz. szabályozza s az 1876. évi V. t.-cz. módositja.

Mindkét törvény jóformán teljesen kiszolgáltatja a községeket a legmegbizhatlanabb jövevények invasiójának. 1876. évi közégi törvény 5. §. szerint ugyanis a ki nem kriminális kereset alatt levő gonosztevő, vagy nem koldus 2 (mondd két!) évi ottlakás által jogot nyer arra, hogy a község kebelébe magát felvétethesse és tőle ezen jogát a község a 7. § értelmében »meg nem tagadhatja!«

Sőt még az ottlakás sem mulhatlanul szükséges, mert a 4. § és 8. § szerint a község képviselőtestülete letelepülés nélkül is »bárkit« felvehet tagjai közé.

Benne van, a 70. és 80-as évek minden törvényében azon szellem, hogy ugy társadalmi, mint gazdasági tekintetben a lehetőség legszélős fokáig megkönnyitsük ugy a külföldi tőkés, mint a külföldi elemek beözönlését.

No ennél a két törvénynél tágasabb, az ezer és ezer vissza-

élésre alkalmasabb kaput már igazán nem lehetett volna nyitnunk a külföld söpredékének.

A 10 évvel későbbi 1886. évi XXII. (községi) törvény meghozatalakor kezdte belátni törvényhozásunk ezen ultraliberális intézkedések veszélyes voltát, de az uralkodó politikai jelszavak utját állták a mélyebbre ható védekezésnek és igy a fentvázolt intézkedések nagyrészt fentartattak, — csak a törvény 15. §-a kötötte ki a külföldi településre nézve azt, hogy lakási szándékát 3 hó alatt az illetékes hatóságnak jelentse be, — ennek elmulasztása esetén 300 frtig büntethető, — esetleg eltolonczolható. **1886. XXII. t.-cz.**

Ha azonban ezen formai bejelentést az illető megteszi, és máskülönben a fentvázolt minimalis gazdasági és társadalmi garentiáknak megfelelt, tőle a »lakhatási engedély« meg nem tagadható, sőt 2 évi ottlakás után, — mint már mondtuk, — joga van **követelni** a »települési engedélyt« (11. § és 15. §) és öt év elteltével pedig a magyar nemzetnek, az ország minden köz- és magánjogával felruházott tagjává válhat.

Ha hozzá vesszük mindezekhez azt, hogy még e minimalis rendőri garantiák sincsenek végrehajtva, hogy a belügyminiszternek a külföldiek nyilvántartásáról 1895. évben 1429. sz. a. kiadott rendelete csak papiroson maradt, hogy községi elöljáróságaink, főleg a felvidéken — jórészt nagyon könnyen megvesztegethetők — érthetővé válik előttünk az, hogy miért nem birunk a felvidéki *zsidó* bevándorlás ellen védekezni.

Hogy végnapjait élő középosztályunkat és az erősen pusztulásnak indult felvidéki parasztságot még megmenthessük, okvetlenül szükséges a honossági és telepedési törvények mielőbbi radicalis revisiója, s a külföldi bevándorlás szigoru megszoritása.

A mult esztendőben a Budapesti Szemle füzeteiben egy alapos értekezés jelent meg Hegedűs Loránt dr. o. gy. képviselő tollából. »A magyarok kivándorlása Amerikába« czimmel. A helyszinén szerzett tapasztalatai nyomán irja meg a szerző azon bámulatos »elvbeli sarkonfordulás« történetét, a mely az amerikai jogrendszerben az idegenek bevándorlását illetőleg az utolsó 2 évtized alatt bekövetkezett. **Hegedüs Loránt álláspontja.**

Mig a Szövetkezett Államok Congreszusa 1868. julius 27-én kimondta, hogy «hazát cserélni külön joga, még pedig természettől való és benlakozó joga mindeneknek, — mert ez a jog mulhatatlan kelléke annak, hogy az emberek az élet jogait és szabad-

ságot élvezhessék és boldogságukat kereshessék»*), addig 14 évvel később az 1882. augusztus 2-ki törvénynyel a chinaiak bevándorlását egyáltalán betiltják, 1891-ben az orosz zsidók invasiója okozott ujabb megszoritásokat**) és azóta jóformán minden évben hoznak egy-egy ujabb megszoritó törvényt a bevándorlás ellen.

De nemcsak Amerikába, hanem Anglia, Dânia, Canada sőt a mult század forradalmi eszméknek szülőanyja Francziaország***) is törvényhozásilag kezd védekezni a »nem kivánatos bevándorlás« ellen.

A czikkiró tétele szerint a »gazdasági állapot megváltozása megváltoztatja, sőt megforditja a jognak rendjét és elméleti elveit.«

Határozott hangon kimondja tehát, hogy az »elidegenithetlen költözködési szabadság elmélete, — melyet a franczia forradalom alaptanaiból vették át az államok — elment ősei után, s immár nem él!****)

Helyét átvették a legujabb törvényes korlátozások, melyekről azt állitja Hegedűs, hogy egészen valami uj, a középkori ilynemű korlátozásoktól teljesen eltérő modern dolgok, — lévén a modern államnak kötelessége »a társadalom belső összetartozandóságát külső benyomások ellen védeni.«

Érdekes, hogy a mig dr. Hegedüs Loránt o. gy. képviselő a külföldiek jogait a nemzeti társadalom érdekében megszoritandónak tartja, és ezen állásfoglalását, nem conservativnak, — hanem a legmodernebbnek nevezi, addig Matlekovics Sándor őnagyméltósága — szintén szabadelvü párti o. gy. képviselő a magyar parlament pénzügyi bizottságának egyik mult év október havi ülésén sötét «középkori» eszmének bélyegezte Makkfalvay Géza képviselő úr azon inditványát, hogy a külföldiek jogai az ingatlan birtokszerzés tekintetében korlátoztassanak. Valóban érdekes ellentétes két világfelfogás!

Az ujabb jogfejlődés határozottan conservativ, mert az »egész« társadalomnak, érdekét veszi védelmébe az egyes (jelen esetben külföldi) egyének individualis érdekével szemben; mig

*) Budapesti Szemle 1899. 272. sz. 166. oldal.

**) Lásd az 1891. mérczius 3-ki amerikai tvnyt.

***) Lásd 1894. XII. Franczia törv. cz.

****) Budapesti Szemle 1899. 275. sz. 190. l.

Matlekovics Sándor, a régi individualista iskola hive csak »középkori« nyügöt lát e korlátozásokban, addig Hegedűs Lóránt megtalálta ezen irányváltozás gazdasági és társadalmi inditó okait; ujabb bizonyságául annak, hogy a legmodernebb tudományos fejlődés és a conservativ világnézett között vérbeli rokonság létezik.

Ily elvi alapokon kell a magyar honossági törvényt revideálni.

A honossági törvény revisiója.

A honosság megszerzéséhez az 1879. évi 50. t.-cz. értelmében szükséges, hogy az illető 5 év óta megszakitás nélkül az országban lakjék, ezt a próbaidőt fel kell emelni 10 évre, és a honositandó moralis qualificatiója pedig ne a «kifogástalan magaviselet» (1879. L. t.-cz. 8. §-a 4. pont) legyen, hanem azon követelmény, hogy az illető nemcsak a 10 évi próbaidő alatt nálunk, hanem azelőtt régi hazájában sem haszonlesésből származó vétség, vagy büntett miatt elitélve ne lett légyen.

Ugy ezen körülménynek, mint a régi hatóságától kiállitandó erkölcsi bizonyitványnak szigoru megbirálása a honositás alapfeltételét kell hogy képezze.

Anyagi tekintetekben megkivántassék, hogy az adozók lajstromában 10 év óta szerepeljen.

Természetesen a honositáshoz azt is legszigorubban meg kell követelni, hogy valamely belföldi községben tényleg 10 év óta állandóan lakjék, igy revisió alá kell kerülni tehát az idegenek települését szabályozó községi törvénynek is.

A községben való letelepedéshez természetesen a fenti moralis garantiákhoz erős gazdaságiaknak is kell jánulniok. Ugy Mérey Lajos és Forster Géza urak az idegenek birtokvásárlásának szábályozása tárgyában kiküldött bizottság ülésén (1900. évi febr. hó 9-én) mint Hegedüs Loránt dr. ur fent hivatkozott értekezésében bizonyos vagyonminimumot hoznak javaslatba. E vagyonminimum, hogy némi positiv hatása legyen, nem lehet kevesebb 1000 koronánál (Hegedüs csak 600 koronát javasol).

De ugy ez a vagyonminimum, mint a ma érvényben levő törvény azon nagyon általános követelménye, hogy az illetőnek «magát és családját legyen miből eltartania», csak arra nézve nyujtanak garantiát, hogy a települő egyelőre nem fog a község «szegény alapjának» terhére élősködni, arra nézve azonban már egy cseppet sem biztositanak bennünket, hogy az uj települőnek foglalkozása a község lakosságára nézve nem lesz-e veszélyes.

Sokkal mélyebb közgazdasági gyökereket kell keresnünk a kérdés helyes megoldásához.

A mig ugyanis az iparral foglalkozó idegeneket tárt karokkal kell fogadnunk, addig a szatócsokkal, kiskereskedőkkel szemben már sokkal rigorozusabbaknak kell lennünk.

Oly foglalkozások üzését pedig, melyek a visszaélésekre tág teret nyitnak, mint pld. a korcsmárosság, idegeneknek egyáltalán ne engedjük meg.

Általában ügyelnünk kell arra, hogy az idegen települők felesleges gazdasági *versenye* a község régi lakosainak jólétét ne veszélyeztesse.

A községek képviselőtestületének, egész a letelepült formalis honositásáig adassék meg az a jog, hogy azon esetben, ha az illető a község lakosainak moralis, vagy gazdasági kárára lenne, annak eltávolitását hivatalból kérhesse. E jogot különben a járás fejének, a főszolgabirónak is meg kellene adni.

Ily kérdésekben elsőfokon a közigazgatási bizottság, másod- és utolsó fokban a lehető legszélesebb discretionalis hatáskörben a közigazgatási biróság lenne hivatva dönteni.

A mi az idegenek rendőri ellenőrzését, pontos névjegyzék vezetését illeti, oly helyeken, hol a nép szellemi fejletlensége az autonom községi szervezetben ezt lehetetlenné teszi, a csendőrőrsöknek kell azt átadni, természetesen a főszolgabirák, illetve az alispán, végső fokban pedig a belügyminister ellenőrzése alatt.

Hogy azonban ezen szigoru intézkedések és a hosszu tiz évi próbaidő el ne riasszák a hazánkban levő letelepedéstől azon külföldieket, kiknek indigenatiója nyereség lehetne ránk nézve, módot kell az érdemeseknek nyujtani, hogy a honosságot rövidebb idő alatt is megszerezhessék (pld. gyárosok, vagy iparosok részére.)

Ily kivételt a ma érvényben levő törvény is ismer, ugyanis királyi oklevéllel honositottaktól a ma általában igényelt öt évi itt tartózkodás és adózás nem kivántatik meg. (17. §.)

Tehát vagy a mai »ünnepélyes királyi honfiusitás» utján kellene jövőben is az arra érdemeseket kivételesen hamarább indigenálni, vagy a mi tán még helyesebb lenne, visszatérni a régi magyar jogtörténeti alapra, az ily kivételes honfiusitást az országgyülés hatáskörébe utalván.

Mint láttuk tehát, a honossági és községi törvényt általános nemzeti okokból feltétlenül át kell dolgoznunk.

Ezen általános törvényeken kivül azonban még egy specialisat is kell sürgősen hoznunk és pedig a keleti szomszéd államokból folyamatban levő bevándorlás ellen.

No de erről a specialis intézkedésről majd tárgyalásunk további folyamán, a kisbirtokok idegen kézre kerülésének kérdésénél fogunk bővebben szólani.

IV.

Nemzetközi szempontok.

Mint minden ujonnan felvetett eszme ellen, ugy az idegenek birtokszerzésének korlátozása ellen is többféle aggályok merültek föl.

Első tekintetre talán legnehezebben megoldhatóknak azok scrupulusai tünnek fel, kik a kérdés nemzetközi nehézségeit latolgatják.

Tényleg a kérdés érdemleges és nemzeti irányu megoldása által más országok alattvalói nálunk tetemes megszoritásoknak lennének kitéve, — okvetlenül szükséges tehát annak «nemzetközi jogi» oldalát is megvilágitanunk.

A nemzetek érintkezése egész a XIX. századig a legerősebb korlátozások által volt nehezitve.

Habár már a legrégibb időkben is azon idegen államok polgárai, melylyel az ország békében élt, már a király oltalma alatt állottak, mégis ugy személyüket, mint a kereskedelmi forgalmat tekintve, sulyos adóknak, erős megszoritásoknak voltak alávetve.

Jus albinagii. Majdnem minden Európai államban érvényben volt a jus-albinagii (droit d'aubaine), miszerint az elhunyt idegen ingó vagyonára az állam (város, vagy hübérur) tette rá kezét s abból az idegen honosságu örökösöknek vagy egyáltalán semmit sem adott ki, vagy legalább is busás perczentet vont le belőle magának (gabella hereditaria).

Az idegen kereskedőkkel pedig erősen megfizettették a fejedelmek és városok azt a minimalis oltalmat, melyben őket részesitették. Igy a magyar városok közül is soknak privilegiuma volt a vásáraikra megjelenő idegen kereskedőktől sulyos dijakat szedni.

A mi pedig az ingatlan tulajdon szerzését illeti, kivétel nél-

kül minden állam a legszigorubb megszoritásoknak vetette alá az idegeneket.

Forenses.

Az ilyen «*forenses*»-ek viszonyát az idegen államhoz a «landsassiatus» intézménye szabályozta.

Két féle landsassiatust különböztethetünk meg. 1. landsassiatust plenust és 2. landsassiatus minus plenust. Az utóbbi esetben a birtokvásárlás az idegenre nézve más jogi következményekkel nem járt, mint a mily jogi uralmat a megvett földbirtokra az illető állam gyakorolt a «lex rei sitae» alapján.*

A «lex rei sitae» azon elv, mely szerint a dolgok feletti jogokat a fekvésük szerinti törvények szabályozzák.

Az első esetben azonban az állam jogi uralma az idegen birtokosra *minden tekintetben* kiterjedt. Összes személyes jogviszonyaira, ingó javaikra minden más (tehát nemcsak földbirtokából származó) panaszaira nézve kiterjesztette az állam a «lex rei sitae» elvét. — Tehát alattvalójaként járt el velük szemben. Különösen a Szász, Hesseni és Bajorjogok járnak előle tekintetben, mikor kimondják, hogy az ingatlan tulajdonából egy oly feltétlen engedelmesség fakad, melynek az illető birtokkal semmi összefüggése sincs; — sőt a régi hűbérjog szerint az ily idegen birtokos a tartomány urral szemben hűbéri viszonyba került.

Ennek a régi jognak maradványa azon állapot, hogy nemcsak anyagi, hanem személyes ügyekben is az illető birtokbiróság van hivatva panaszaik felvételére és árverés tárgyát nemcsak az ingatlan, hanem ingó javaik is képezhetik.**

A «landsassiatus plenus» elve alapján a 13. századtól kezdve, mind inkább több helyen kötik hozzá a honpolgárság megszerzéséhez (illetve az állandó letelepüléshez) az ingatlan birtok tulajdonjogát; a 16. században pedig már minden európai államban ily törvényekkel védték az ország földjét.

A legtöbb Német államban e szigoru törvények az örökösödésre is kiterjedtek, igy például a würtenbergi 1536. évi IV. t.-cz. értelmében ha egy külföldi ingatlant örököl, köteles egy év és egy nap lefolyása alatt a würtenbergi polgárjogot megszerezni, ellenkező esetben örökösödése semmisnek tekintetik.***

Oka ennek a szigoru eljárásnak abban rejtik, hogy az ide-

* G. H. Geisler Comment. de Landsassiatu. Marburgi. 1781. 8.

** Gengler. Lehrbuch des deutschen Privatrechts. Erlangen. 1854. 120 l.

*** Lásd Orosz-Osztrák egyezmény 1785. okt. 24.

genek a politikai jogokból ki voltak zárva, — mivel pedig az ingatlan birtokon alapultak az összes politikai jogok, következésképp az ingatlan szerzéséből is ki kellett zárni az idegeneket, vagy legalább is nagyon szigoru feltételekhez kellett azt kötni.*

Ha hozzávesszük már most azt, hogy ugyancsak politikai okokból különösen a XVIII. század közepe óta az utlevél kénytszerrel is felette megnehezitették a kormányok a nemzetek érintkezését, érthetővé válik előttünk, hogy az ujabb nemzetközi jog a forgalom szabadsága érdekében mindezen korlátokat ledönteni igyekezett és azokat már legnagyobbrészt le is döntötte.

Forgalom-szabadság. De a mily hibás és káros volt a régi időben a nemzetközi forgalom abszolut megakasztása, ép oly káros és vészthozó hatásuvá lett az abszolut forgalom-szabadság is, midőn a speciális nemzeti érdekeket védő összes korlátokat lerombolta.

A legujabb, legmodernebb jogfejlődés be is látta már ezt és kezdi ujabb korlátok közé szoritani a nemzetközi forgalmat — mely viszszaélt a népek liberalitásával.

Mi más az ujabb idők védvámpolitikája, mint a speciális nemzeti érdekek védelmezése az internationális támadások ellen, — még az ingó javak tekintetében is?

A honossági törvény tárgyalásánál fentebb utaltunk azon korlátozásokra, melyeket a személyforgalom ellen léptet életbe Amerika és a legtöbb európai állam.

És midőn ma a legujabb gazdasági viszonyok a személyek, sőt az ingó javak forgalmát bizonyos korlátok közé kezdik szoritani, csak a föld, a nemzetek létalapja legyen hijján ilyen védelmi eszközöknek?

A forgalomszabadság elmélete az ingó javak tekintetében is sok hibát követett el, — de a mit a föld mobilizatiója által okozott, az valóságos bün volt a nemzeti érdekek ellen,

Az érthető, hogy az ingó javak forgalmát meg kellett könnyiteni, — mert azok praedestinálva vannak arra, hogy a kereskedelem őket forgalomba hozza; még az is érthető, hogy a személyek nemzetközi érintkezését is megkönnyitettük, — de hogy a földet is kitettük a nemzetközi forgalom esélyeinek, — az csak arra mutat, hogy a XIX. század közgazdái megfeledkeztek a földnek azon magasabb ethicai, nemzeti becséről, a melyet a nemzet:

---

* Lásd Ottó Holbe. Handbuch des deutschen Privatrechts. Berlin 1882.

közi forgalom értékmérőjével, a — pénzzel megmérni, kifejezni nem lehet!

Midőn tehát a legutolsó évek közgazdasági eseményei a nemzeteket ujból arra kezdik utalni, hogy a nemzetközi forgalomszabadság visszaéléseit korlátok közé szoritsák, — elsősorban a hazai földet kell minnél előbb ilyen védelemben részesiteni, mert az absolut forgalomszabadságtól az szenvedett legtöbbet — lévén az az ő alaptermészetével homlokegyenest ellenkező.

Dr. Tóth Jenő földmivelésügyi miniszteri fogalmazó ur a Magyar Nemzet 1900. évi február 11. számában azon aggályának ad kifejezést, hogy az idegenek birtokszerzési képességét már csak azért is bajos lenne megszoritani, mert egy olyan elvről van szó «mely a nemzetközi viszonylatok egyöntetüségében és egyensulyában birja alapját.»

Ha a nemzetközi jogban ezt az «egyöntetüséget» keressük, — azt nem fogjuk megtalálni, mert igaz ugyan, hogy számos ország az ingatlanok tekintetében is az a nemzetközi forgalomszabadság elvének hódol, — de van azért állam, mely még a régi korlátozásokat sem döntötte le egészen és vannak ismét mások melyek már ujakat állitottak fel.

Nemzetközi korlátozások.

A régi korlátok számos nyomát találjuk meg ma is Németországban.

Már az első «Bundesacte» XVIII. czikke ez ingatlan tulajdonszerzés jogát általánossá tette ugyan az összes szövetséges német államokban* és e jog azóta pedig már a szoros értelemben vett külföldiekre is nagy általánosságban kiterjesztetett, azonban a practicus német felfogás még több szövetséges államában maig is érvényben tartotta az egyes particularis jogoknak megszoritó intézkedéseit.

Poroszország.

Igy Poroszországban az 1846. évi május hó 4-iki törvény értelmében külföldi területek s jogi személyek ingatlant csak előzetes királyi engedély mellett szerezhetnek. A gyakorlat ezt a korlátozást a részvénytársaságokra és szövetkezetekre is kiterjesz-

* «Az államok azon törekvéséből kifolyólag, miszerint az idegeneket hazai ingatlan vételétől távol tartják, alattvalóikra való tekintetből a német szövetséges államok kimondják, hogy e megszorító intézkedéseket egymás polgáraira nézve felfüggesztik.» — Lásd Eichorn Einleitung in das deutsche Privatrecht. 224. l.

tette; — az utóbbiakra nézve az 1882. évi február hó 14-én kelt, királyi leirat az engedélyadást az illető miniszterekre ruházta át.*)

A f. évi január hóban a földmivelési miniszter ur elnöklete alatt tartott telepitési szakértekezleten Dévai Ignácz táblai biró ur hivta fel a figyelmet, a hamburgi particuláris jog. ily irányu korlátaira.

Hamburg. Hamburgban a Landhypotekenbureauban ő maga jelen volt egy alkalommal, midőn az eljáró főhivatalnok egy ingatlan uj vevőjétől, a ki magát a telekkönyvbe tulajdonosul kivánta bejegyeztetni állampolgársága megszerzésének igazolását követelte s az átruházást az ugynevezett Consens-Protocollba, mely a telekkönyvi bejegyzések alapjául szolgál, csak akkor vette be, midőn a fél az állampolgári kötelékbe történt felvételéről szóló okiratot felmutatta; a felvételi okirat keltét s ügyszámát pedig a főhivatalnok a Consens-Protocollba pontosan bejegyezte. Mindez pedig az 1863. évi márczius 20-iki hamburgi törvény 1. §-a értelmében történt, melyszerint Hamburg területén idegen állampolgár csak a senatus előzetes engedélye mellett szerezhet fekvőséget. A német uj polgári törvénykönyv életbeléptetéséről szóló törvény 88. czikke értelmében a kérdéses ingatlanszerzési korlátok Poroszország illetőleg Hamburg területén változatlanul fenmaradtak.«

Würtemberg. Würtenbergben még ma is az 1844. évi IV. magyar t.-czikkhez hasonló jogrend van érvényben; ugyanis a »Rittergutok«-ra nézve kimondta az országgyülés a nem nemesek tulajdonszerzési jogát, — de az idegen állampolgárokat ezek megszerzéséből kizárta.

Amerika. Az északamerikai Egyesült Államok közül az agricultur Texas állam pedig 1891. évi április 13-án kelt törvényének 10. §. értelmében kimondja, hogy idegen (vagyis oly személy, ki nem polgára az északamerikai Egyesült-Államoknak) ingatlan birtokra sem tulajdoni, sem bármi más e féle jogosultságot nem szerezhet«.**)

Románia. Romániában a külföldiek földbirtokvásárlásának kérdése több rendbeli, részben egymásnak ellentmondó törvénynyel szabályoztatott, a mig végre az 1866. évi alkotmány VII. czikkének 5. §-ában teljesen kizárhatók az idegeneket a birtokszerzésből: »*Csak románok vagy naturálizáltak szerezhetnek Romániában*

*) Lásd Gaál Jenő. »A magyarországi Telepitések kérdése« Közgazdasági Szemle 1900. februári füzet 13. sz.

**) Verordnugsblatt des K. K. Justizminsteriums vom Jahre 1891. St. XVII. és Szánthó. Nemzetközi magánjog 48. l.

ingatlan mezőgazdasági birtokot,« mondja katerogricusan a kérdéses törvény-czikk.*)

Érdekes az Orosz jog álláspontja; — herrmetice védekezni a külföldiek invasiója ellen. **Oroszország.**

Kelet felől a khinaiak fenyegetik a birodalmat, — ezekkel szemben egészen amerikaiasan járt el Oroszország, a khinaiak és koreaiak bevándorlását és letelepedését egyszer s mindenkorra betiltotta. Nyugat felől, európai államokkal szemben már nem volt szüksége ily exelusiv rendelkezésére, ott elég volt helyes birtokpolitikával védekeznie.

Ugyanis a 10 határszéli tartományban, melyek Lengyelország, Wilna, Witebsk, Wolhynia, Grodno, Kijew, Kowno, Kurland, Livland, Minsk, Podolia és Bessarabia az idegenek (inostránjez) ingatlan tulajdont semmiféle alapon sem szerezhetnek, sőt még földhaszonbérletet sem folytathatnak (a kikötők és nagyobb városokban a házak és az azokhoz tartozó városi telkek ezen rendelkezés alól ki vannak véve.) A birodalom belső tartományaira e tilalom nem terjed ki, — mert az már annyira messze van a külföldtől, hogy a ki már egyszer ott földbirtokos lesz, be is olvad a nagy orosz néptengerbe. Megjegyzendő, hogy Lengyel országban még gazdatiszt sem lehet idegen alattvaló.

Még jelzálogi követelés alapján sem szerezhetnek külföldnek sem tulajdoni, sem haszonélvezeti jogot ingatlan birtokra.

Az 1887. évi márczius 14-ki orosz törvény e szigoru rendelkezéseket még örökösödés esetére is fentartja. Ha ugyanis valamely külföldi házastársától, vagy lemenőjétől orosz ingatlan birtokot örököl, csak abban az esetben válik annak tulajdonosává, ha Oroszországban telepedik le (tehát az állampolgárság formális megszerzése nem elegedő). Ha pedig erre nem hajlandó (vagy ha más örökösödési czimen szálì reá a birtok) köteles birtokát 3 év leforgása alatt valamely orosz állampolgárnak eladni, mert ezen határidő letelte után a tartományi kormány azt kényszerárverés alá bocsájtja s a külföldi örökös csak a költségek levonása után fenmaradó értéket fogja készpénzben megkapni.**

E kérdésre vonatkozik azon nálunk még az *1860. évi szep-*

*) Egy 1885. évi román törvény a külföldön élő birtokosokat kétszeres adóval sujtja, — erről azonban tárgyalásunk további fonalán később lesz szó.

**) Lásd. Dr. C. E. [Leuthold. Russische Rechtskunde Leipzig 1889. 46—49. l.

tember 2-án kötött kereskedelmi szerződés XIX. czikkében foglalt az 1894. XXI. t.-czikkben kötött uj orosz kereskedelmi szerződésünk IV. czikkében kifejezetten továbbra is fentartott rendelkezés, mely szerint:

»Azon esetben, ha a hagyaték egészben vagy részben ingatlan vagyonból áll, a melynek birtokát az illető az ország törvényei szerint meg nem szerezheti, akkor ezen vagyonnak előnyös eladhatására a körülményekhez képest elegendő hosszu határidő adandó.«*)

Különben ezen orosz törvénynek visszaható ereje is van azon birtokokra nézve, melyek örökösödési átszállása már az 1887-ik évi törvény életbelépte *előtt* megtörtént ugyan, de melyeket az örökösök csak a törvény életbelépte *után* vettek tényleg birtokukba.

E megszoritások nemcsak a külföldi személyekre, hanem a külföldi társaságokra is kiterjednek, még abban az esetben is, ha azok esetleg kereskedelmi engedélylyel birnak is.

Egyes esetekben (mint az például néhány bánya és ipartársulattal történt), külön privilegium megadhatja az ingatlanszerzési jogot

Román-magyar határrendezési tny.

Sőt a »Határrendezés Romániával« czimű 1888. XII. magyar t.-cz. 10. §-ában is találunk hasonló irányu rendelkezést:

»Magától értetik hogy jelen egyezmény által azon fekvőségek tulajdonosai, melyek egyik országból egészben, vagy részben a másikba mennek át, — birtokjogaikban és a fekvőségek feletti szabad rendelkezési jogukban rövidséget szenvedni nem fognak.

Mindazonáltal az ily fekvőségekre nézve oly esetekben, midőn az vétel, csere, ajándék, vagy hagyományozás utján *uj tulajdonosra szállana át, azon államot, melynek területén az illető fekvőség létezik, arra nézve* **elővásárlási jog** illeti meg, a melyet is az a két érdekelt fél által megbizott választott birák, — a választott birák meg nem egyezése esetén pedig az eltérés felett dönteni hivatott birtokbiróság által az ingatlanok helyszokásos értékviszonyaihoz képest meghatározott rendes áron megszerezhet».

---

*) Lásd. Mérey Lajos felolvasását a »Magyar-Gazdák Szemléje« 1900. januári füzetében.

A nemzetközi jogban tehát valami erős egyöntetüséget nem találunk, hanem találjuk igen is azt, hogy a nemzetek midőn viszonyaikat kifelé rendezik, számot vetnek azzal a nemzetgazdasági igazsággal, hogy a nagytőke szabad verseny mellett elnyomja, kisajátitja a kistőkét; és a mely nemzet magát a szabadversenyre gyengének érzi, az törvényeinek bástyái által védi magát.

A tőkegazdag nagy iparos Anglia, Francziaország ás Belgium nincsenek az ilyen védekezésekre utalva, Németország már jobban figyelembe veszi az Agrár érdekeket, — régi védbástyái közül tehát némelyeket épségben tartott; az amerikai Egyesült Államok közül az agricultur Texas, továbbá a tőkeszegény agrariu Románia és Oroszország pedig a legutóbbi időkben vették exklusiv törvényeik védelme alá, a külföldi tőke kisajátitó támadásai elől a hazai földet.

Tehát mint látjuk a nemzetek nem elvont doctrinák uniformisa szerint rendezkednek be, hanem ki-ki saját specialis viszonyainak megfelelőleg.

Hogy pedig Magyarország gazdasági állapota nem a tőkegazdag nyugati, hanem a tőkeszegény keleti agrikultur államok viszonyaihoz áll közelebb, az úgyhiszem nem szorul bizonyitásra, — tehát igy a földbirtokot védő törvények szükséges volta sem.

Lássuk már most, hogy micsoda nemzetközi conplicatiókra adhatna okot, ha Magyarország a külföldi államok polgárait a mezeibirtokok megszerzésében korlátozná?

Ha a külföldieket ily korlátozásoknak vetnők alá, kétségtelenül megsértenők az »**alaki**« viszonosság elvét, melyszerint a külföldiek a belföldiekkel egyenlő bánásmódban részesitendők.

Ezen eljárásunk »*retorsiót*« vonna maga után.

Mi a retorsió? Azon nemzetközileg elfogadott elv, miszerint minden oly cselekmény, melynek értelmében bizonyos állam a magánjogi téren a belföldiekkel szemközt az idegeneket háttérbe szoritja — mint jogsértés tekintetik, melynek káros következményeként a sértést okozó állam alattvalói a sértett állam által hasonló hátrányokkal sujtatnak.

Ilyen retorsióval élt az osztrák kormány 1891. évi augusztus hó 29-én 15.377. sz. a. kelt rendeletében midőn Texas amerikai állam polgárait fentárgyalt 1891-ki törvénye megtorlásaként az osztrák ingatlanok szerzésétől eltiltotta?

E tekintetben tehát a retorziótól egy cseppet sem kell meg-

ijednünk, mert vajmi kevés magyar állampolgár fekteti pénzét idegen országba ingatlan birtokok vásárlásába.

Ha pedig egyes államok nem elégednének meg ezen nemzetközileg szokásos retorzióval, hanem más erősebb közgazdasági kényszereszközökkel akarnának bennünket utunkról letériteni — nekünk is megfelelő eszközök állnak mindig rendelkezésünkre, hogy nemzeti érdekeinket megvédhessük.

Különben azonban a mai nemzetközi constellatiók mellett a kérdés ilyen elmérgesedése jóformán teljesen ki van zárva, — a szokásos formalis retorsió kimondása mellett a mi eljárásunk felett is ugy napirendre térnének az államok, mint a hogy azt Romániával, Oroszországgal és legutóbb Texas állammal szemben tették.

Komolyabb nemzetközi nehézségektől tehát nem kell tartani.

Ausztriával való viszonyunk sem gátolhatja meg a kérdés nemzeti irányu megoldását. Ugyanis azon körülmény, hogy mi időnkint meg-megnyitandó nemzetközi szerződés alapján Ausztriával közös vámterületet képezünk, nem képezhet akadályt, mert a földbirtok nem tartozik a vámszerződések keretébe, nem lévén az sem import — sem exsport czikk.

Magyarország e tekintetben Ausztriával szemben is mint egy külön önálló állam áll szemben, — s a mint a magyar honosság kérdésénél nem vagyunk tekintettel Ausztriára, úgy birtokpolitikánkat is attól függetlenül intézzük.

Azt hiszem felesleges is megemlitenünk azt, hogy azon korlátozások, melyeket más idegen országokkal szemben a földbirtokforgalom tekintetében hozandók vagyunk, — Ausztria polgáraira is értendők, hiszen közjogunk szerint az osztrákok miránk nézve épp oly idegenek, mint pl. a Francziák, vagy Németek.

Két év mulva megnyitás alá kerülnek nemzetközi kereskedelmi szerződésünk, nehogy pedig azok megujitása által kezünk ujból megköttessék — az idegenek birtokszerzési képességét minél előbb törvényesen kell rendeznünk.

Lássuk, hogy ez irányban mily utbaigazitásokkal szolgál nekünk a nemzetgazdaságtan.

V.

A kisbirtokok pusztulása.

Hogy komplikált, a nemzet egész valójával szorosan összefüggő kérdésünkben eligazodhassunk, a nemzetgazdaságtan adja kezünkbe a vezérfonalat, midőn a földbirtokokat kis-, közép- és nagybirtokra osztja fel.

A birtokok nagyságának ugyanis döntő hatása van a tulajdonosok müveltségi fokára, társadalmi pozicziójára és gazdasági fajsulyára is. És ép ezért a külföldről közeledő veszély más-más irányban támadja meg a kis-, a közép- és nagybirtokot, mig a nagybirtokokat és részben a középbirtokokat külföldi kapitálisták keritik kézre, vagy tisztán sport (vadász) paszsziónk kielégitése vagy pedig tőkebefektetés czéljából, — addig a parasztbirtokokat az ország észak és keleti részein egy speciális külföldi invázió veszélyezteti; — mely ugy gazdasági, mint moralis tekintetekben az európai népfajok legmegbizhatlanabb eleme.

A magyar földet fenyegető veszély tehát 2 irányu; az orvosszereket is tehát e két irányban kell alkalmaznunk.

Károlyi Sándor gróf ur ő nagyméltóságának éles tekintete a gazdasági egyesületek országos szövetségének mult évi deczember 11-én tartott nagygyülésén már észrevette a veszélyeztetett nemzeti érdekek ezen két különböző kategoriáját, — különösen az árfejlődés tekintetében.

Mi is tárgyalásunk rendjét e kettős irányban állapitjuk meg, elválasztván a kisbirtokok idegen kézre jutását a nagy- és középbirtok kérdésétől.

Vegyük először vizsgálat alá, mennyiben veszélyezteti az idegen honpolgárok birtokvásárlási joga a kisbirtokot.

A volt urbéres parasztságnak az 1871. évi LIII. törvényczikk **1871. LIII.**

megadta birtoka felett a legteljesebb rendelkezési szabadságot, midőn 2. §-ában kimondta, hogy: «az urbéri kapcsolatnak az 1848-ki törvények által lett megszüntetése következtében a volt jobbágyok a kezükön levő urbéri földbirtokban (urbéri jobbágy- és urbéri zsellértelkek) teljes tulajdoni és szabad rendelkezési joggal birnak.

Parasztságunk helyzete. Három évtizede tehát, hogy a törvényhozás megerősitette a parasztságot önrendelkezési jogában, végső kövét dobván ki ezzel annak a hatalmas jogi épületnek, mely több mint 900 éven keresztül megőrizte a magyar földet a magyarok birtokában.

Lássuk, hogy miként élt ezen önrendelkezési jogával 3 évtizeden keresztül Magyarország kisbirtokossága. Az Alföldön a Bánátban és Dunántul nagyobb intelligencziájánál fogva kevés kivétellel elég józanul élt vele népünk, habár sok küzködés árán, de nagyrészt megtartotta birtokát, sőt sok helyt szerzett is hozzá.

Erdélyben az oláh parasztságot főleg kitünően szervezett nemzetiségi pénzintézeteik tartották fenn, a mi a népnél intelligencziában hiányzott, azt pótolta a pénzintézeteik öntudatos hitelpolitikája, — tehát nagyjában itt is elég türhető a kisbírtokosság állapota.

A felvidéki tót, ruthén és a felső tiszamenti magyarság között azonban kétségbeejtő állapotokat idézett elő az a contrast, mely a nép, szinte barbár müveletlensége, járatlansága és a törvényileg biztositott abszolut önrendelkezési joga közt létezik.

De talán e vidékeken is belenőtt volna szép lassan a szellemileg kiskoru parasztságunk minden nagyobb rázkódás nélkül az önrendelkezési jog fényes, de felette kényes köpönyegébe — ha a sors véletlene ép ezen átmeneti időszakban nem zuditott volna rájuk külföldről egy olyan ellenséget, mely felhasználva a parasztság müveletlen voltát, visszaélt annak szabad rendelkezési jogával — és a legvakmerőbb módon kezzte azt kisajátitani ősi földjéből.

Itt van tehát a seb, a felvidéken, melyet kisbirtokosaink gazdasági állapotán a forgalomszabadság és az idegenek birtokszerzési jogosultsága ütött.

Ruthén actió. A most folyó «ruthén akczió» kezdeményezői és vezetői világitottak be abba a rettenetes pusztulásba, a mit a felvidéki parasztság közt a Galicziából és Oroszországból beözönlött zsidó uzsorások véghezvisznek, teljes kisajátitással fenyegetvén a föld népét.

A tények itt vannak, de ne csodálkozzunk rajtuk; — ennek így kellett bekövetkeznie a logika kérlelhetlen törvénye szerint Absolut szabadságot adtunk népünknek mielőtt erre őt szellemileg qualifikáltuk volna és ezenfelül kinyitottuk az ország kapuit és teljes birtokszerzési képességet adtunk minden külföldinek s ezen nagylelkü eljárásunk fejében még jóformán azon morális és gazdasági garancziákat sem követeltük meg tőlük, melyet minden jogállamnak saját polgáraitól is meg kell követelnie.

Midőn igy a gazdasági versenynek szabadteret nyitottunk, — ismétlem, — ne csodálkozzunk azon, hogy a létért való küzdelem törvényei nálunk is érvényesülnek: az agilisabb, erősebb és — embertelenebb jövevények legyőzik, kisajátitják a helyhezkötöttebb, tapasztalatlanabb és — becsületesebb régi birtokosokat.

Ne mélyedjünk most bele annak az erkölcsi és társadalmi pusztitásnak fejtegetésébe, melyet ezen külföldi bevándorlás szerencsétlen felvidékünkön előidéz és mely ugyancsak felcsufol bennünket, mikor mi Magyarországról, mint «jogállamról» szeretünk beszélni, — maradjunk tárgyunknál és kutassuk, vajjon mily mértékben keritik kezükbe e bevándorlók a magyar földet.

Ha a hivatalos lap árverési rovatát csak pár napig is figyelemmel kisérjük, megdöbbentő dolgokat tanulunk meg belőle.

Egy-egy uzsorás nem egyes parasztbirtokot, hanem néha egyszerre egy egész falut árvereztet.

Bár sem a galicziai zsidóbevándorlás számarányaira, sem a nemzeti erő általuk okozott ezen pusztulására nézve statisztikai adatok nem állanak rendelkezésünkre, mégis némi tájékozást nyerünk abban a szoros okozati összefüggésben, mely felvidékünkön az ingatlanok forgalma és a zsidóság számaránya között létezik.

Ime a legutolsó statisztikai kimutatások kézzelfogható bizonyitékai.

Az 1890. évi országos népszámlálás szerint Magyarország lakosságából 4.6% izraelita.

Vegyük szemügyre, hogy azokban a felvidéki vármegyékben, melyekben a zsidóság létszáma a fentjelzett országos átlagot legjobban meghaladja, — tehát melyekben a hazai izraelitákon kivül még idegenből bevándorlott zsidóelemek is tömegesen telepedtek le, mily mértékben cserél gazdát az ingatlan.

Ha az ingatlan forgalmáról szóló 1898. évi hivatalos kimu-

tatást a pár hét előtt megjelent birtokeloszlási statisztikával e szempontok alapján összevetjük, szomoru kép tárul szemeink elé.

Megye	A lakosságból 1880/90-ig zsidó	A törpe, kis, és középbirtokosok száma	Hány esetet mentett fel az ingatl. forg. 1898-ban.
Pozsony (megye és város)	8./10%	43,484	7,648
Nyitra	7./24%	56,349	14,179
Abauj-Torna (megye és Kassa város)	8./70%	24,999	3,611
Sáros	7./81%	23,803	3,338
Zemplén	10./81%	43,250	7,049
Maramaros	15./76%	48,438	7,939
Szatmár (megye és Sz.-Németi vármegye	11./52%	26,646	8,929
Ugocsa	12./24%	14,948	1,868
Bereg	13./53%	28,859	11,204

Különösen feltünik a táblázaton Nyitra és Szatmár vármegyék aránytalanul nagy ingatlan forgalma, — mindkét megyében főleg a középbirtok pusztulása terjed lavinaszerüleg. Legkarakterisztikusabb azonban mégis Bereg vármegye, — a hol a «ruthén akció» meginditására igazán végső szükség volt.

A mig ugyanis az ország összes törpe, kis-, és közép mezei birtokai közül csak 1.22%-a fekszik Beregben, addig az ország ingatlan forgalmának majdnem 3 százaléka, (2.95%) esik e kicsiny megyére, — tehát az országos átlagnak majdnem háromszorosát.*)

Ingatlan forgalom. Ha már most tekintetbe vesszük azt, hogy Beregben a legnagyobbrészt külföldről beözönlött zsidóság a lakosságnak 13.53%-ját teszi, (az ország népességéből csak 4.62% zsidó), — tehát országos átlagnak ugyancsak háromszorosát, — napnál világosabban áll előttünk a tény, *hogy Beregben háromszor annyi zsidó lakosnak, háromszor akkora ingatlanforgalom felel meg!*

Hogy tehát a galiczai zsidóbevándorlás és a mezei birtokok

*) A hivatalos «Mezőgazdasági statisztika» szerint Magyarországon öszszesen 2.384,714 törpe-, kis- és középbirtok van, ebből Beregre esik 28.859 (tehát 1.22%); viszont 1897-ben a szintén hivatalos statisztikai összeállitás szerint Magyarországban 417,634 esetben cserélt gazdát ingatlan biortoktest ebből Beregre esett 11,204 (tehát 2.95%).

mobilizálódása közt egyenes arányu, leglogikusabb összefüggés van, azt ime a statisztika számai is ridegen igazoiják. Keressük már most, hogy hová lesz ez a sok kisajátitott, tönkrement kisgazda?

Egy része összetorlódik a fővárosban, szaporitván annak — manapság jórészt foglalkozás nélküli, — proletár gyári munkásait, a vállalkozóbb szellemüek pedig hallgatnak a kivándorlási ügynökök csábitásaira, vagyonkájuk romjaival utnak indulnak tul a tengeren keresni valami más hazát, melyben nem hangzatos jelszavak, hanem a nép igaz érdekei uralkodnak. A hivatalos statisztikai adatok szerint átlag 25,000—30,000 között változik évente az Amerikába kivándorlók száma.*) **Amerikai kivándorlás.**

Chicagói cs. és kir. konsulatusunk adatai szerint legalább is 300,000 magyar honpolgár él állandóan tul a tengeren.**)

Arra nézve, hogy ezek az ország mely részéből vándoroltak ki; pontos adataink nincsenek.

Azonban a véletlen ép az Orosz zsidóbevándorlás által legjobban sujtott görögkatholikus ruthénekre nézve, még is adott kezünkbe tájékoztatót.

Ugyanis 2 év előtt, midőn az Amerikában élő magyar görögkatolikusok külön apostoli vikariatus szervezését akarták kivinni, amerikai létszámukat pontosan összeállitották. E szerint számukat a fentebb idézett konzuli jelentés 60,000-re teszi.

Álljunk meg csak kissé e számnál!

A konzuli jelentés az Amerikában élő magyarok számát körülbelül 300,000-re becsüli, — ebből pontos adatok szerint görögkatolikus 60,000, — vagyis 20%!

Az 1890. évi népszámlálás szerint Magyarország lakosai közül csak 10% tartozott a görögkatolikus valláshoz, tehát (20%-a 10% ellen!) a görögkatolikusok kivándorlása tehát mégegyszer akkora, mint a mekkorának az országos átlag szerint szabadna lennie. S ha már most azt keressük, hogy a legnagyobb részt ruthén görögkatolikusok aránytalanul nagy kivándorlását mi okozza, a legpontosabban megadja rá a feleletet Magyarország népmozgalmi statisztikája. Az utolsó évtizedben a népesség szaporodásának országos átlaga 9·7 pro mille volt.

*) Hegedüs Loránt idézett értekezésében 70%-ra teszi ebből azok számát, kik soha vissza nem jönnek, — csupa javakorbeli férfi!

**) Hegedüs ezek számát 500,000-re teszi. Lásd. Budapesti szemle 272. számát.

A zsidóság az országos átlagnál majdnem kétszerte nagyobb mérvben szaporodott: 17⁰/oo lévén az arány száma. Ezzel szemben a görögkatolikus ruthének az országos szaporodási átlag felét sem érték el, mert arányszámuk csak 4·7⁰/oo volt.

Foglaljuk tehát még egyszer össze adataink eredményét:

A zsidók szaporodása (melyben a külföldi bevándorlás nagy contingenst képvisel) — az országos szaporodási átlag **kétszerese**; — ezen invasio által legjobban sujtott görögkatolikus ruthénség szaporodása pedig az országos átlagnak **felét** sem éri el, hogy pedig miért nem éri el, arra Amerikából kapjuk meg a feleletet, hol is a görögkatolikus bevándorlók az országos átlagnál szintén **kétszerte** nagyobb számban szerepelnek.

Ime tehát a statistika nemcsak a felvidéki parasztság pusztulását, hanem (logicus következményként) az amerikai kivándorlást is a galicziai és oroszországi zsidóbevándorlás okozataként tünteti fel!

Hegedüs Loránt is arra a conclusióra jut értekezése végén, hogy «egyetlen jelenség sem toppan elénk Magyarországon oly reálisan, annyira menten minden elmélettől, mint az, mely a ruthénkérdésben a kivándorlásnak a bevándorlással való szerves kapcsolatát csapta szemünk elé».

Romániai zsidók bevándorlása.

És ez a nemzetpusztitó processus terjed egyik megyéről a másikra, amint az ujabb-ujabb bevándorlók mind mélyebben nyomulnak elő az ország belseje felé. Ha hozzá vesszük ehez, hogy az utolsó évben már Romániából is hasonló népvándorlás indult Erdély felé, annyira, hogy egy ez évi április havi belügyministeri rendelet szükségesnek látta a határszéli hatóságokat némi rendőri ellenintézkedések megtételére utasitani, kifejlik szemünk előtt az a vasgyürü, mely 3 oldalról fenyegeti mind nagyobb veszélylyel, teljes kisajátitással a kis- (és részben a közép-) birtokos osztályt is.

Székely kivándorlás.

Érdekes jelenség az, hogy mig a legélelmesebb magyar faj, az erdélyi székelység Romániába vándorol, mert tulnépes völgyeiben már nem bir megélni, az alatt a romániai zsidóság helyet cserél vele, — kezd Erdélybe beköltözködni, mert Románia conservativ törvényei erősen megrostálják a letelepedni szándékozókat, és a birtokszerzési képességet pedig teljesen megtagadták a nem román honosoktól, — addig Magyarország törvényei tárt karokkal várják ezen uj honfoglalókat. Egyszóval a régi magyar parasztság minden

vonalon vándorol ki ősei földjéről, magyar hazájából, mert kiszoritja őket egy külföldi nomád nép invasiója.

Telepités. Valóban tragicomicus, hogy midőn Magyarország minden komoly nemzetgazdája azon töri manap fejét, hogy miként lehetne telepités utján **uj** kisbirtokosokkal erősiteni a parasztosztályt, addig a **régi** parasztság tönkremegy, mert nem birják őt megvédeni az ország törvényei a külföld parasitáitól

E kérdés sanálását nem lehet elodázni, minden percz drága, mert romboló idegen elemek a nemzet alapköveit feszegetik ki, — a föld népe pusztul a — közkatonák fogynak el!

E nemzeti veszély orvosszereinek 3 irányban kell hatniok: először is a kór továbbterjedését kell megakadályozniok, másodszor a már beteg részeket meggyógyitaniok, és harmadszor praeventiv természetüeknek kell lenniök, nehogy a nemzet — recidiváljon.

Kisbirtokot csak honpolgár szerezhessen meg. Hogy a baj továbbterjedését megakadályozzuk, első és főfeltétel egy törvény hozatala, melyszerint 100 holdon aluli (tehát csak «törpe» és «kis») birtokot idegen honpolgár sem szabadkézből, sem árverésen meg ne vehessen, se ne örökölhessen. Körülbelül ily irány inditványt tett különben a magyar gazdasági egyesületek országos szövetségének 1899. évi deczember hó 11-én tartott nagygyülésén Forster Géza is).

A kisbirtok idegenforgalmának e merev korlátozása azt hiszem azok aggályaival sem találkozhatik, kik az ily irányu intézkedések következtében beállható földárdepressióktól tartottak, mert oly «földéhes» nép, mint a magyar, a forgalomba kerülő kisbirtokok fölszivására teljesen elég és alkalmas. Különben is alkalmazható e pontra Károlyi Sándor gróf ur ő nagyméltóságának a fent jelzett gyülésen tett azon találó megjegyzése, hogy mig a nagybirtok forgalmának korlátozása talán árdepressiókra adhat okot, addig a kisbirtokra nézve ez nem áll, mert annak árát már előzőleg igyekezett letörni az uzsorás, hogy annál olcsóbban vásárolhassa össze.

Keleti zsidó-bevándorlás betiltása. Hogy azonban ennek az első gyógyszernek hatása teljes legyen, kikell azt egésziteni a galicziai, orosz és romániai (egyszóval: »keleti«) zsidók bevándorlásának teljes és általános betiltásával.

E tekintetben eltérnek nézeteim Hegedüs Loránt véleményétől. Ő szerinte ugyanis e kérdés megoldásának »egyedül helyes alapja az, melyet az 1882. augusztus 2-iki és 1891. márczius 3-iki amerikai törvények fogadtak el.« E törvények

ugyanis, mint fentebb láttuk, az európaiak bevándorlásáról intézkednek — nem tiltják azt be, hanem csak szabályozzák és minden bevándorlótól, bárki légyen is az, oly feltételek teljesitését kivánná, a melyek biztositják, hogy a bejövő nem lesz terhére, vagy ártalmára az államnak.*)

Ily általános bevándorlási törvény hozatala feltétlenül szükséges, a mint azt már a honossági és telepedési törvény szükséges reviziójának fejtegetésével már fentebb mondottuk is. De ez nem elég, nekünk specialis védelmi eszközökhöz kell nyulnunk, mert specialis ellenséggel is van dolgunk. Ha már amerikai mintát akarunk utánozni, ne csak az általános bevándorlási törvények meghozatalában kövessük azokat, hanem állitsunk fel ezen keleti invasio ellen egy olyan specialis absolut tilalmat, mint a milyennel az amerikai Egyesült államok 1882-ben egyszersmindenkorra kimondották, hogy több kinait nem eresztenek be az Uj-világba.

Nehogy pedig félreérttessem, ki kell jelentenem, hogy engemet ezen tétel felállitásánál sem nemzetiségi, sem felekezeti szempontok nem vezettek!

A mint az Egyesült Államok abban az esetben is betiltották volna a kinai invasiót, ha a kinaiak nem Kon-Fu-Cse, hanem talán Mózes, Mohamed, Budha tanait is követték volna; ép ugy reánk nézve is teljesen mellékes az, hogy az a félvad horda, mely népünket veszélyezteti, véletlenségből Mózeshitü.

Az egyedüli ok, mely őket reánk nézve terhessé, sőt veszélyessé teszi, azon körülmény, hogy ők nagy átlagban még nem jutottak el a culturának és moralnak azon minimalis fokáig sem, mely mellett egy czivilizált modern ország keretei, álllami és társadalmi törvényei közé beilleszkedhetnének.

Egy ily irányu specialis intézkedés mellett, mint már mondottuk, természetesen okvetlenül szükség van a honossági és telepedési, községi törvények fent tárgyalt általános reviziójára is, már csak azért is, hogy ezeknek a rostáján tisztithassuk meg a már beköltözött orosz és lengyel zsidóságot azon elemektől, melyek a törvényileg praecizirozandó moralis, közjogi és gazdasági követelményeknek nem birnak megfelelni.

És ezzel bele is jöttünk másodsorban azon orvosszerek tárgyalásába, melyek a már beteg részek gyógyitására hivatvák.

---

*) Budapesti Szemle 275. sz.

Hogy gyökeresen gyógyithassunk, mondja ki az országgyülés, miszerint azon 100 holdat meg nem haladó kisbirtokok, melyek nem magyar honosok kezein vannak, az állam által *az eredeti vételáróan kisajátitandók*, esetleg egyes magyar honosak által megfelelő recompensatio mellett és a hatóság közbejöttével megválthatók lesznek. Kisajátitás.

Az állam igy igen sok kisbirtok felett rendelkeznék, melyek módot és földet nyujtanának a földmivelési kormánynak, hogy oly nagy lelkesedéssel megkezdett telepitési actióját főleg nemzetiségi vidékeken minél gyorsabban széles körben megvalósithassa.

A praeventiv intézkedések közé tartozik egy praecis terményuzsora törvény hozatala, a szövetkezetek legmesszebbmenő állami és társadalmi támogatása, egy uj italmérési törvény, stb. miknek fejtegetése azonban már tullépné tárgyalásunk keretét. Präeventiv szerek.

Csak azt jegyezzük még egyszer, meg, hogy a kisbirtokok idegen kézre kerülése nem olyan általános, országos baj, mint a mely a nagy és középbirtokot kisajátitással fenyegeti, hanem jórészt csak az ország éjszaki és keleti határvidékén specialis okokból előidézett specialis jelenség.

Annak gyógyitását is tehát nem annyira általános, hangzatos törvények hozatalában, mint specialis, practicus, sokszor talán kissé drasticus intézkedésekben kell keresnünk.

A kisbirtok kérdésével végezvén, térjünk át a nagy- és középbirtokra.

VI.

Közép és nagybirtokoknak idegen kézre kerülése.

Amint valamely materialis értêkhez valami ethikai becsesség is csatlakozik, — annak valódi értéke már pénzben ki nem fejezhető.

A föld ethikai becse. Az ingó javaknál előállható ethikai értéket már az individualistikus római jog is külön értékmérővel mérte és elnevezte ezt «praetium affectionisnak», a mai szintén individualistikus jogéletben is kell valamiféle specialis jogi biztositékokkal honorálnunk azt az ethikai értéktöbbletet, a mi a mezei földbirtokot az ingó vagyon fölé helyezi.

Ez az ethikai különbség okozza azt, hogy — mint már fentebb is emlitettük — a föld igazi értéke pénzben ki nem fejezhető, — a nemzetet tehát ily felbecsülhetlen ethikai kár éri minden egyes esetben, valahányszor a haza földjének egy kisebb vagy nagyobb darabja idegen honpolgár kezére jut.

És ezért a morális veszteségért nem elég recompensatio a nemzet részére azon esetleges magasabb ár, melyet talán a pénzesebb idegen a magyar birtokért hajlandó megadni.

A földbirtokok forgalmát idegenekkel szemben tehát azon nagy morális. socialis és nemzeti momentumok teszik megszoritandóvá, melyek ahoz — természetéből kifolyólag hozzáfüzve vannak.

Magyarország a természettől arra van praedestinálva, hogy állami életét ugy a nemzeti, mint társadalmi (socialis) tekintetben agricultur alapokra bazirozza.

Ép ezért abban a perczben, a melyben a haza földje a nemzet fiainak birtokából kisiklik, — Magyarország megszünik a «magyarok országa» lenni!

S aki azt hiszi, hogy e veszély valami beláthatlan távol van — az egy csalóka álomban ringatja magát.

Keleti nemtörődömségünkben nem vettük észre, hogy a magyar föld mind nagyobb tömegekben kezd idegen honpolgárok kezére jutni.

Jelen értekezésemhez mellékeltem egy táblázatos kimutatást, — melyben a rendelkezésemre álló eszközök hiányos volta miatt, ha nem is egész minutiózus pontossággal, de a valóságot mégis megközelitőleg összeállitottam azon idegenek névsorát, kiknek 100 kat. holdnál nagyobb magyar birtok van tulajdonukban — feltüntetve természetesen az egyes birtokok részletes nagyságát. **Idegen kézen levő birtokok statisztikája.**

Az eredmény megdöbbentő.

370 idegen tulajdonos birtokát szám szerint sikerült kikutatnom, — tulajdonukban

	813,354	kat. hold	szántóföld és
	759,546	» »	erdő, tehát
összesen	1.572,900	» »	kiterjedésü birtok van.

Ha már most hozzáadjuk azon 66 idegen állampolgár birtokát, kiknek nevét ismerjük, de birtokuk nagyságát nem sikerült kikipuhatolnuuk, — ezen szám kőrülbelül az 1.900,000 katasztrális holdat meg fogja közeliteni.

Magyarországon a szabad forgalmi birtokoknak 9.46%-a, tehát már majdnem egytizedrésze van idegenek tulajdonában. És mindez csak az utolsó 40 év alatt történhetett.*) Az utolsó években pedig mértani arányban terjed a vész, hiszen alig van hét, hogy az ujságok egy-egy nagyobb magyar birtok idegen kézre kerülését ne registrálnák.

Végre is egyformán elpusztul az ország, akár fegyverrel foglalják el, akár készpénzzel sajátitják ki. — Sőt még ez utóbbi rosszabb, mert fegyverrel leigázott országok már sokszor visszaküzdötték szabadságukat — de eladottak még sohasem!

A magyar államnak jóformán egyedüli erejét csak termékeny földje képezvén, — a nemzeti élet majdnem összes megnyilatkozását egy ezredév óta a földbirtok tulajdonával kötötte össze, mi-

*) Magyarországi összes birtokok területe 46.957,888 k. hold; ebből 34.16%, vagyis 15.956,477 kat. hold, kötött birtok marad tehát szabad forgalmi föld 20.641.411 kat. hold. Ebből 1.900,000 van idegen kézen, vagyis a szabad forgalmi föld 9.46%-a.

dőn tehát az utolsó évtizedekben a magyar föld tulajdonjogát idegen honpolgárok számára is hozzáférhetővé tettük, ezzel egyuttal a nemzeti élet összes ereit is megnyitottuk az idegen elemek behatása előtt.

És ezen idegen behatások megmételyezik egész gazdasági és sociális életünket.

Két főcsoportra oszthatók tehát azok a veszélyek, melyek a közép- és nagybirtokoknak idegen kézre jutásából keletkezhetnek: 1. Társadalmiak (socialisak) és 2. közgazdaságiak.

E szempontokhoz kell alkalmaznunk a szükséges gyógyitószereket is és részleteznünk azok ránkható hatását.

Közjogi veszélyek.

Köz- és közigazgatási jogunk majdnem teljesen a földbirtokhoz köti a községi és törvényhatósági életben való részvételt; részben az activ és passiv képviselőválasztói jogot, a főrendiházi tagsagot; sőt még az egyházi életre is kihat a földtulajdon — a patronátusi jog nevén.

Mindezen közjogaink tehát visszaélés következtében jórészt inficiáltathatnak a földbirtokokat összevásárló külföldiek által.

Társadalmi szempontok.

De ezen általános közjogi szempontok eltörpülnek azon szerep nagysága és sokoldalusága mellett, melyet a vidéki földbirtokosság a parasztsággal szemben századok óta játszott és melyre őt az uj idők eszméi még fokozottabb mértékben nemcsak jogositják, hanem kötelezik is.

Mély történeti, közgazdasági és lélektani okai vannak ezen társadalmi connexiónak. 1848 előtt a mai földbirtokos ősei a föld népével, mint jobbágyaikkal állott szemben és részben józan önzésből, részben a minden emberrel többé-kevésbé veleszületett altruisticus érzelmeiknél fogva a nép gondviselő apái voltak és minden eszközzel — talán néha kelleténél erősebbel is arra törekedtek, hogy jobbágyaik az akkori viszonyokhoz mérten meglehetős gazdasági jólétben éljenek.

A jobbágyság felszabaditása után szétszakadtak ugyan e szoros jogi és gazdasági kötelékek, de megmaradtak azok a morális nexusok, melyek a százados együttélés traditiói folytán a nagyobb intelligentiáju közép- vagy nagybirtokost a vidék parasztságának természetes vezetőjévé, gondviselőjévé praedestinálják.

És csakugyan látjuk, hogy az alkotmány visszaállitása után a földbirtokosok 30 éven át a nép politikai vezérei lettek, mig a legujabb uj idők nagy közgazdasági eszméi, különösen a szövet-

kezetek terén elengedhetlenné teszik, hogy a nép az ő régi vezetőinek önzetlen tanácsait, támogatásait ne nélkülözze.

És hogy ezen ethikai kapocs, mely a különböző erejű és intelligentiáju földmivelő osztályokat egybefüzi, mintegy természetes Ariadne-fonálul szolgál arra nézve, hogy társadalmunk a socialis bajokból kivezető utat találjon, legjobban bizonyitja az a körülmény, hogy modern nemzetgazdáink, a gyáros és munkásai között is valami ehez hasonló viszony létesitésén fáradoznak.

A «közgazdasági patriarchalismus», melyet ujabban a munkásmizériák leghathatósabb gyógyszeréül hirdetnek, nem valami uj dolog, mert ehez hasonló viszony volt már a régi magyar földesur és jobbágyai között, valamint ma is van a hivatása magaslatán álló modern földbirtokos és a vidék parasztnépe között.

Az agricultura alaptermészetében van valami konzervativ, van valami általánosabb ethikai vonás, mely nem engedi, hogy a gazdasági ellentétek ugy kiélesedjenek, mint azt az ipari és kereskedő társadalmi osztályoknál látjuk.

Faluhelyen nem érzi a szegény sem oly fájónak nyomoruságát, mint a városi proletár, és a vidéki földbirtokos sokkal közelebb, sokkal hasonlóbb viszonyok közt él a föld népe mellett, semhogy annak sorsában osztoznia részben ne kellene. Ez a kapocs nincs meg a városi gyáros és munkásai között. S a különböző agrikultur társadalmi osztályok között fennálló ezen ethikai kapcsot, különösen minekünk magyaroknak kell nagyrabecsülnünk, hiszen oly kevés ugyis a kapocs, mely Magyarország homogén elemeit összefüzi, mig a különböző vallási- és főleg nemzetiségi dispansiv tendentiák oly felette számosak!

Nemzetiségi kérdés.

«Nemzetiségi tendentiák», — álljunk meg csak kissé e fogalomnál.

Ausztriát kivéve, nincs Európában ország, mely oly tarka lenne nemzetiségek tekintetében, mint Magyarország.

Az ország szivében egy csomóban élő magyarság köröskörül van véve a különböző nemzetiségek erős lánczával. E compact nemzetiségi csoportban a magyarságot csaknem kizárólag a közép- és nagybirtokosok képezik, mintegy expozituráiként a magyar nemzeti géniusznak.

És ime azt látjuk, hogy azokon a nemzetiségi vidékeken, hol a földbirtokos és a parasztság közt az az előbb vázolt ethikai kapocs erősen áll, — (mint teszem azt a felvidéken) ott a nemze-

tiségi agitátorok munkája sokkal nehezebb, ott a nép, ha nem is nyelvileg, de politikailag és társadalmilag jobban összeolvadt a a magyarsággal, mint ott, hol a nép ilyen hazafias vezetőket nélkülöz.

Ime tehát hazánk specialis viszonyai nemcsak mély socialis, hanem megmérhetlen becsü nemzeti érdekeket is füznek a földbirtokhoz.

»Uj földesurak.« Felteszszük már most a kérdést, hogy ha a közép- és nagybirtokosok idegen kézre jutnak, kik fogják ezeket a kötelességeket a régi birtokosok helyett teljesiteni? Talán az a külföldi nagy ur, aki vadászpassióinak kielégitése végett csak évente kétszer rándul le magyarországi uradalmaiba, — a tavaszi szalonkakinzás és az őszi szarvasbőgés idején? Vajjon a sportszenvedélyen kivül micsoda magasabb kötelék füzi ezt az uj földesurat hazánkhoz, a melynek csak szarvasai és szalonkái érdeklik őt!

És vajjon az a külföldi tőkepénzes, a ki pusztán tőkebefektetés czéljából vesz itt birtokot, a kinek csak az lebeg mindig szemei előtt, hogy az »üzletbe« fektetett pénze minél nagyobb kamatot hajtson, vajjon fog-e érzékkel birni szocziális bajai iránt, — fog-e annak olyan támasza lenni, mint a régi volt. Bátran ráfelelhetjük, hogy — nem! Azt az ethikai kapcsot, azt a bizalmat, — hogy ugy mondjam családias viszonyt, a melyet az ősök kölcsönös emléke, a család századós tradicziói, a megszokás, a hagyomány létesitettek a régi birtokos és a parasztság közt, hiába keressük, ha a birtok idegen kézre jut; minden egyes kipusztult régi birtokossal a föld népének-e egy született politikai és társadalmi vezére, a nemzeti szellemek egy öröklött letéteményese dől ki; — a nemzeti hadsereg közkatonái elől tehát a tisztek, a vezérek fogynak el.

A régi vezérek helyét majd elfoglalják a magyar vidékeken az internationalis szocziáldemokrácziának apostolai, — nemzetiségi vidékeken pedig a nemzetiségi agitátorok.

Sőt tovább megyek. — Az a közép- vagy nagybirtok, mely a régi tulajdonos idejében a magyar géniusz egyik vêdvára volt, az idegen tulajdonos kezén talán épen a magyarellenes pangermán, panszláv vagy dákó-román eszmék terjesztőjévé alakul át.

Gazdatisztek. E szomoru átalakulás azzal a változással függ össze, a mely a nagybirtok gazdatiszti karában rendesen be szokott következni midőn az egy külföldi kezére kerül.

Hogy azonban e kérdés fontosságát a maga egészében mél-

tányolni tanuljuk; ki kell terjeszkednünk röviden a magyar gazdatiszti osztály társadalmi és nemzeti jelentőségére.

A fentebb vázolt üdvös társadalmi és gazdasági vezetést birtokosaink közül inkább a középbirtokosság gyakorolja személyesen, mert kisebb vagyoni viszonyainál fogva helyhez kötöttebb és társadalmilag sem áll oly magasan a nép felett, mint a nagybirtokos arisztokráczia.

Ez ugyanis már a nagy vagyoni ellentéteknél fogva is távolabb áll a néptől és positiója is inkább más természetű társadalmi kötelességeket ruház rá.

De azért a nagybirtok is érezteti ugyanazon üdvös társadalmi hatásokat, csakhogy nem annyira a tulajdonos személye, mint inkább az uradalom gazdatisztjei utján.

A hol a latifundiumok megkötöttsége középbirtokok alakulását meggátolták, ott a birtokos középosztály helyét, a gazdatiszti osztály tölti be, átvévén legtöbbször annak társadalmi kötelezettségeit is.

Különösen manapság, midőn a régi birtokos középosztály sorai oly kétségbeejtő mód ritkulnak, válik kétszerte fontossá a magyar gazdatiszti osztály missziója.

Mit látunk már most azon birtokokon, melyek idegen honpolgárok kezére kerülnek?

Az uj tulajdonos első teendője az, hogy a régi magyar gazdatiszteknek felmond és helyüket az ő intenczióinak megfelelőbb német, cseh, vagy morva alkalmazottakkal tölti be.

Igy tehát népünk megfosztatik régi vezetőitől, a magyar nemzeti eszme pedig hű, kipróbált katonáitól; mert az uj német vagy cseh gazdatisztek nagyon sokszor segédkezet nyujtanak a vidék esetleg sváb, vagy tót lakossága között a nemzetiségi eszmék terjesztésére.

Érkezésünk jogtörténeti részében emlitettük, hogy már Albert király alatt a XV. században hoztak törvényt őseink nem magyar honos gazdatisztek alkalmazása ellen.

Azóta azonban egész napjainkig elkerülte e kérdés törvényhozásunk figyelmét.

Gazdatiszti törvénytervezet.

A földmivelésügyi miniszter ur pár héttel ezelőtt hozott nyilvánosságra egy törvényjavaslatot a »Gazdatisztekről és gazdasági alkalmazottakról.«

A véletlen folytán kapóra jön az alkalom, hogy az idegenek

birtokvásárlási jogának egyik nem jelentéktelen veszedelmét ezen ujonnan hozandó gazdatiszti törvény keretében sanálhassuk.

E törvénytervezet 25. §-a kimondja, hogy: »Az egyházak, egyházi személyek, mint ilyenek, alapitványok, hitbizományok tulajdonosai, törvényhatóságok, községek, nyilvános számadására kötelezett vállalatok ezen törvény életbelépre után házilag kezelt azon mezei földbirtokaik gazdasági kezelésénél, melyek után legalább ezer forint évi állami földadó fizettetik, csak olyan egyént alkalmazhatnak, a ki *magyar állampolgár* s aki az 1. §-ban megjelölt képesitéssel bir.

Nem kellene tenni tehát semmi mást, mint a törvényjavaslat ezen czikkét kiterjeszteni az idegen kézen levő közép- és nagybirtokokra is.

Igy legalább addig is, mig az idegenek birtokvásárlási jogának kérdését nagy általánosságban megoldani sikerülne, — legalább a gazdatisztek volnának magyarok az idegen kézre került birtokokon, igy nemileg ellensulyozva volnának a magyar föld idegen kézre kerülésének fenyegető veszélyei.

A mult évi deczember havi szövetségi nagygyülésen Forster Géza igazgató ur hangoztatta ezt az eszmét először, a nagygyülés el is fogadta, — de azért most, midőn az uj gazdatiszti törvénytervezet diskusszió tárgyát képezi, mindenki megfeledkezik az idegen birtokosokról.

Most itt van a könnyü alkalom, el ne mulaszszuk tehát, hogy egy életbevágó nemzeti kérdést legalább egyik részében sikeresen megoldjunk.

Gazdasági veszélyek.

Ezzel körülbelül ki is meritettük tárgyunkat a benne rejlő socialis és nemzeti veszélyek szempontjából, — térjünk át most azon nem csekély károsodások tárgyalására, melyek belőle a nemzet közgazdaságára háramolnak.

Ha külföldi ember Magyarországon birtokot vesz, azt (mint már fentebb is mondottam) vagy tisztán vadász passziójának kielégitése, vagy pedig tőkebefektetés czéljából teszi.

Ha egy szenvedélyes vadász sport-czélokból vesz birtokot, ugy valószinü, hogy vagy a felvidék, vagy Erdély hegyei közt választ ki magának e czélra hatalmas erdőterületeket, a melyeket azután, mint egy szultán a háremét oly féltékenyen őrizteti, — nehogy a vadállományát megzavarják. Ily vadászterületek keletkezése még magában véve nem nagy baj lenne, a veszély magva abban

rejlik, hogy ezek az óriási vadászterületek nemcsak az erdőkre terjednek ki, hanem természetesen az erdők közt levő völgyek szántóföldjeire.

Hegyes, erdős vidéken ugy is aránytalanul kevés a szántóföld, — ha már most ennek a kevésnek is egyrészét vadaskertté alakitják át, nem marad a népnek földje, *hol a mindennapi* kenyere megteremjen.

Ha a külföldi erdővásárlások még tovább fognak szabadon terjedni, — oda fognak jutni a felvidéken, a hol Anglia van, a hol is egyik gazdasági baj épen abban culminál, hogy gabonatermő területek vadaskertekké alakittatnak át.

Felemlithetjük még azt is, hogy az utóbbi években a Magas-Tátrát egy porosz főur vásárolja össze, végveszélylyel fenyegetvén annak idegen-forgalmát; ugyanis sohasem lehetünk a felől biztosak, hogy egy szép napon lecsukja a Magas-Tátrát a touristák elől a zergéinek nyugalmát őrző uj tulajdonos.

Hasonló aggasztó képet nyujtanak azok a birtokok, melyeket tőkebefektetés céljából szereznek meg külföldi kapsitalisták.

Valóságos gyarmatpolitika az, a mit az ily külföldi tőkések Magyarországgal szembem üznek.

Összes gazdasági felszerelésüket külföldről hozatják, — gyarmati piaczul szolgálunk tehát a külföldi iparnak. Az egész központi igazgatás külföldről történik, a gazdatisztek jórésze külföldi, — és a legnagyobb kár az, hogy mig a föld zsirját az utolsó cseppig kipréselik, addig abból egy fillért sem költenek el bent az országban, — az mind külföldre folyik ki.

Parnell Irország nyomorát onnét származtatta, hogy onnét Angliába évente 250 millió fontnyi földbér ment ki, a mit az utolsó shilingig Angliában költöttek el az angol földesurak. Ily viszonyok mellett Irország tönkremenésének a logika törvényei szerint kérlelhetetlenül be kellett következnie.*) Irország.

Azt hiszem, már az eddig előadottak is elég sulyosak annak bebizonyitására, hogy a külföldiekkel szemben a közép- és a nagybirtokok forgalmát is korlátoznunk kell; — csak az már most a kérdés, hogy mily foku legyen e korlátozás.

Mielőtt a megoldást megkisérlenők, számot kell vetnünk közgazdáink egy elterjedt aggodalmával, — akik ugyanis a bir- Árdepressió.

*) Lásd Heinrich Herkner »Die irische Agrarfrage« cz. értekezését J. Conrád »Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik« folyóiratban. V. 1890.

tokárak nagymérvü depressiójától tartanak, ha azok forgalmát a külföldiekkel szemben belvetetlenné tennők.

Károlyi Sándor gróf úr ő nagyméltósága a gazdaszövetség mult évi deczember 11-én tartott nagygyülésén kifejtette, hogy mig a kisbirtokokat összevásárló egyének azok értékét letörik, addig a közép- és nagybirtokok külfödi vevői az illető vidék földárának emelkedését, vagy legalább is fentartását idézik elő, — tehát a közép- és nagybirtok forgalmának korlátozása okvetlenül árdepressiót fog előidézni.

Ha tiszta idealis álláspontról akarnók a kérdést megitélni, — könnyü lenne ez aggodalom ellenargumentumául azt felhozni, hogy a földbirtokkal egybefüzött és fent kifejtett magasabb ethikai és nemzeti érdekek csorbulása semmiféle nagyobb vételárral nem recompensálható, — lévén a haza földjének értéke *pusztán* pénzzel fel nem becsülhető.

De nemcsak ethikai, — hanem közgazdasági érvet is hozhatunk fel, — mert való igaz, hogy a mezőgazdasági miseriáknak egyik okát részben azon nagy ellentétben kell keresnünk, a mi a földbirtokok csekély rentabilitása és a sok helyt abnormis magas vételárak közt létezik. Ha tehát a földárak a normalis hazai viszonyok szerint alakulnának — ez a hazai közgazdasági állapotok megszilárdulását csak előmozditaná.

Mindkét argumentum a nemzet egészségének szempontjából el nem vitatható, — de szemben áll vele az egyes egyén érdeke Első sorban azon régi birtokosé, — kire nézve talán existentiális kérdés az az értéktöbblet, a mit birtokának magasabb árában a normalis kisebb hazai viszonyoktól eltérőleg a külföldi vevő megadni hajlandó.

És midőn hazánk agraris bajain segiteni óhajtunk, a különben is nehéz életküzdelmet harczoló egyes régi birtokos ilyen specialis külön érdekét figyelmen kivül hagynunk nem szabad.

Ez az oka tehát annak, hogy mig a 100 holdon aluli kisbirtok megszerzéséből az idegen honosokat a fentiek szerint egyátalán kizárandóknak véljük, — addig a közép- és nagybirtokokra nézve ily radicalis módszer alkalmazását nem javasolhatjuk.

Egy oly megoldást kell tehát keresnünk, mely e külümböző ellentétes érdekekét kiegyenliti.

Megoldás. Ilyen közvetitő eszközt juttat kezünkbe a sorsnak az a véletlene, hogy ilyformán három olyan fontos közgazdasági kérdés

vetődött fel egy időben Magyarország agrárpolitikájában, melyek sikeres megoldása csakis együttesen — egymással conbinálva lenne keresztül vihető.

Ez a három kérdés: 1.) az ingatlanok forgalmának megszoritása a nem magyar honosokkal szemben, 2.) a telepfités kérdései és 3.) a középbirtokos osztály megmentésére irányuló actió járadékbirtokok segitségével.

Országos Birtok Bizottság.

E 3 kérdés combinativ megoldása egy alakitandó Országos Birtok-Bizottság kebelében eszközöltetnék.

Az országos bizottság a földmivelési és igazságügyi ministerium, az O. M. G. E. és az O. statisztikai hivatal küldötteiből állna, — melyben minden egyes esetben külön képviseltetné magát azon vármegye gazdasági egyesülete is, melynek területein a kérdéses, eladásra kerülendő birtok fekszik.

Minden egyes esetben, midőn 100 holdon felüli közép-, vagy nagybirtokot idegen honos megvásárolni óhajtana, az átiratási engedélyt ezen országos bizottság adná meg.

Telepités.

Ez a bizottság azután elsősorban azon szempontból vizsgálná meg a kérdéses birtokot, hogy vajjon nem volna-e alkalmas a középbirtokok alakitására, vagy pedig kisbirtokosok telepitésére; — ha igen, ugy a birtokot az állam venné át, még pedig azon az áron, a melyet a külföldi vevő a birtokokért megadni hajlandó lett volna.

Erdők.

Az állam ezen elővételi jogát nemcsak a telepitésre alkalmas sik, gabnatermő birtokok eladásra kerülésekor gyakorolná, hanem ha megfelelő erdőbirtok képezné az alku tárgyát, azt is megszerezné, hiszen mindenféle érdek nyerne vele, ha az erdőbirtokok egy nagy része az állam kezében konczentrálódnék, (esetleg más holt-kéz is megvehetné.)

Feltételes tulajdonba bocsájtás.

Ha a birtok ily célokra egyáltalán nem alkalmas, ugy a bizottság megengedné annak átiratását a nem magyar honos vevőkre is, — azonban csak a következő feltételek mellett:

1. Az uj tulajdonos kötelezi magát arra, hogy Magyarországon telepedik le.

2. A birtok kezelése teljesen magyar legyen, azt, hogy a gazdatisztek csak magyar honosok, lehessenek a fentiek után talán kár is ujból felemlitenem.

3. A mi a birtok okszerü kezelését illeti, szintén megszori-

tásoknak vetendő alá, különösen a mi az erdők törvényes kimélését és a szántóföldeknek vadaskertek kerületébe vonását illeti.

Mindezen feltételek szigoru betartását az országos bizottság az érdekelt vármegye gazdasági egyesülete által gyakorolná és az uj tulajdonos a feltételeket be nem tartaná, joga lenne a bizottságnak a birtokot a vételárértékében (természetesen az esetleges uj befektetések méltányos betudása mellett) *kisajátitani.**)

Kisajátitás. Ily kisajátitási joggal kell a bizottságot azon birtokokra nézve is felruházni, melyek még e meghozandó törvény életbelépte előtt kerültek idegen honpolgár kezére, — tehát, melyet a fenti kikötések nem terhelnek.

Az igy kisajátitott birtokok is szintén telepitési czélokra szolgálnának. E közvetitő módszerrel a legkülömbözőbb czélok lennének elérhetők.

1. Az árdepressió a telepitési akczió segélyével elkerültetnék.

2. A magasabb nemzeti érdekek teljes biztositása mellett a birtok bizottság diszkrecziónalis hatalmánál nem lenne ab ovo kizárva az, hogy egyes vagyonos, intelligens külföldi itt birtokot szerezvén, — a magyar haza fiává váljék.

3. A magyar föld idegen kézre kerülése pedig nemcsak meg fog akasztatni, hanem a már régebben idegen honosok kezén levő birtokok is uj közép- és kisbirtokos telepesek számára kisajátittatván**), szép lassan ujra magyar kézre kerülnek.

4. Az ujonnan alakitandó közép- és kisbirtokok czéljaira egyszerre oly nagy tömeg hazai föld állna rendelkezésünkre, hogy a magyar kézen levő kötött birtokos megbolygatása még legradikálisabb közgazdáink szemei előtt is, még nagyon hosszu időre feleslegessé fog válni.

Beksics Gusztáv tervezete. Nem állhatjuk meg, hogy e pontnál röviden ne reflektáljunk azon következetes agitácziókra, melyet Beksics Gusztáv ur őméltósága a majoratusok ellen már hosszu idő óta folytat.

Több egymás után megjelent röpiratában azon nézetének ad kifejezést, hogy a magyar nép kivánatos, minél nagyobbmérvü szaporodásának utját állják a majoratusok.

Ugyanis az utóbbi években a születések száma apadóban van s ez az apadás különösen azon megyékben észlelhető, a hol

*) Lásd. 1715. évi 23. t.-cz.

**) Lásd. a könyv utolsó fejezetében e tekintetben Csillag Gyula dr. egyet. tanár úr felszólalását és szerző fejtegetéseit.

a föld egy nagy része a hitbizományi rendszer folytán a szabad forgalomból kivonatott. Kimondja tehát Beksics, hogy ezek a majoratusok felbontandók, hogy a magyar nép szabad propagacziójának semmi se állja utját.

Bár legutolsó röpiratában már sokkal békésebb eszközt ajánl, midőn a majoratusoknak erdős vidékre való áthelyezését propo-nálja, de eszmenete alapjában véve mégis az, hogy azt a kevés magyar földet is ki akarja tenni a forgalom esélyeinek, a melyet eddig, az illető családok és az egész nemzet kölcsönös szerencséjére a majoratusi rendszer sértetlen épségükben megtartott.

Nincs most arra terünk és időnk, hogy Beksics Gusztáv urral a hitbizományi intézmény nemzeti, társadalmi és közgazdasági előnyeirői discussiót folytassunk, csak nagy általánosságban azt jegyezzük meg, miszerint a magyar népnek és társadalomnak nem az a baja, hogy a magyar föld 4·39%-a hitbizományilag le van kötve, hanem az a baja, hogy túlnyomó része szabad!

Mikor tehát Beksics Gusztáv ur a magyar földet a magyar parasztság érdekében még a mai állapotoknál is jobban akarja mobilizálni, méltán eszünkbe juthat a régi latin mondás, hogy: «medicina peior morbo» (az orvosság többet árt, mint a betegség).

De nincs is erre az orvosságra szükség. Szinte csodálatos, hogy Beksics ur, aki annyi előszeretettel és oly alaposan foglalkozottt kedvencz kérdésével, nem talált a hitbizományoknál sokkal alkalmasabb tért a magyar faj propagálására?!

Az »idegen kéz« birtokaira telepitsünk.

Vajjon az a majdnem 2 millió katastrális holdnyi terület, mely ma már idegenek kezén van, és igy a hozzá füzött nagy nemzeti és társadalmi missiókat nem teljesiti, nem alkalmasabb terület-e a magyar parasztság telepitésére, mint a hitbizományilag lekötött, és más, szintén fontos nemzeti missiót teljesitő ősi családi birtokok.

Lássuk csak a dolgot közelebbről. Beksics Gusztáv ur a magyar faj propagacziója tekintetében 25 vármegyét tart döntőnek.

Keressük ebben a 25, tulnyomólag magyarok által lakott vármegyében, — hány katasztrális hold van idegen kézen.

Látjuk ezen (túloldalon levő) adatokból, hogy a szántóföld és rét, mely telepitésre alkalmas, — nagyban tulszárnyalja a telepitésre nem alkalmas erdőterületeket.

Ha az idegen kézen levő birtokokat megszerezzük, oly óriási földterület felett fogunk rendelkezni, melynek letelepitése egy emberöltő alatt mehetne csak végbe.

A vármegye neve	Szántóföld (kert, rét, legelő, szőlő, nádas)	Erdő (használatlan terület)	Összesen
Bács-Bodrog	20.821	8.049	28.870
Baranya	37.528	17.344	54.872
Békés	15.739	463	16.202
Borsod	908	103	1.011
Csanád	8.327	235	8.562
Csongrád	—	—	—
Esztergom	3.677	2.282	5.959
Fehér	36.133	13.632	49.765
Hajdu	196	1	197
Heves	1.186	58	1.244
J.-N.-Kun-Szolnok	1.884	98	1.982
Krassó-Szörény	3.061	20.608	23.669
Nógrád	1.572	6.816	8.388
Pest	6.060	2.473	8.533
Pozsony	26.725	23.004	49.729
Somogy	20.176	10.007	30.183
Sopron	9.822	4.417	14.239
Szabolcs	831	188	1.019
Szatmár	3.766	421	4.187
Temes	33.407	22.021	55.428
Tolna	35.114	13.995	49.109
Torontál	43.353	2.492	45.845
Vas	29.230	21.595	50.825
Veszprém	9.627	11.908	20.535
Zala	24.830	8.313	33.143
Összesen	373.973	190.523	564.496

Ha tehát tehát telepiteni akarunk, — ott vannak az idegen honpolgárok óriási birtokai, — kezdjük meg azokon, igy legalább, nem egy, hanem két fontos nemzeti czélt szolgálhatunk egyszerre.

Azonban midőn a majoratusi intézményt és az általa védett konservativ elvek folytonosságát az általános nemzeti eszme érdekében is határozottan fentartandónak véljük, — önkénytelenül eszünkbe jut egy pár héttel ezelőtt olvasott hirlapi czikk.

Széchenyi Imre gróf ugyanis a Budapesti Hirlap f. é. márczius hó 31-ki számában, kegyeletes, szép szavakkal parentálja el gróf Deym Nándort, a ki azon felette ritka külföldiek közül

való volt, kik a magyar földön szerzett ingatlan birtokkal együtt átvették és átérezték az azzal járó ethikai kötelezettségeket is, — és azoknak becsülettel meg is felelnek.

Széchenyi gróf czikkének zárszavaiban azt mondja: «hogy ha idegentől polgári kötelességek és erények teljesitésének ily mértékét elvárjuk, akkor első sorban magunknak kell fokozottabb mértékü jó példával legelől járnunk.»

E szavakban nemcsak buzditás hanem egyuttal szemrehányás is foglaltatik; szemrehányás azon gazdag magyar birtokosok iránt, kik nem okulva társaik, (ma már hála Istennek) nagy többségének példáján, — még ma sem emelkedtek fel azon hazafias kötelességek magaslatáig, melyek egy nagy ingatlan birtokkal elválaszthatlanul összefüzve vannak.

Bár már a nagy Széchenyi István hazafias érzése is kikelt azon nagybirtokosaink ellen, kik idejüket és pénzüket külföldön fecsérlik el, — még ma is vannak, (habár már elég kevesen) nagybirtokosaink közt olyanok, kiknek csak nevük magyar, érzelmeiket és életmódjukat illetőleg pedig csak ép oly külföldiek, mint azok az «uj földesurak», a kiknek birtokszerzési képességét Magyarország érdekeiben minél előbb korlátoznunk kell. Honfitársaink absentismusa ellen irányul Mérey Lajos inditványa, midőn már fentebb emlitett előadása alkalmából minden ilyen absensbirtokossal szemben a fokozatabb megadóztatás alkalmazását javasolja.

A külföldi ujabb törvényalkotások közül ismét Románia nyujt érdekes példát, midőn 1886. évi XXXI. t.-czikkében «a földek megadóztatásáról» akép intézkedik; hogy az absentesek dupla adót fizetnek:

«1. czikkely. Valamennyi városi és vidéki ingatlan birtok (telek) föladónak van alávetve, melynek magassága változik, a mint következik:

a) 6% minden épülettől általánosságban;

b) 5% oly mezei jószágoktól, a melyeket tulajdonosaik maguk aknázzák ki;

c) 6% bérbeadott mezei jószágoktól, ha a tulajdonos az országban lakik.

d) *12% bérbeadott vagy kiaknázott birtokoktól, melyek tulajdonosa nem lakik az országban.*

Lakóhely alatt *a rendes tartózkodási hely* értendő.

2. czikkely. Oly személyek ingatlan mezei birtokai, kik

külföldön tartózkodnak, akár tanulmányi czélokból, akár oly minőségben, mint a kormány tisztviselői vagy kiküldöttjei, az 1. czikkely *b*) és *c*) pontjai szerint adóztatnak meg.»

De ha a külföldiek birtokvásárlásainak utját vágnunk sikerül, magyar birtokosokra nézve az ilyen, — sok tekintetben zaklató törvény életbeléptetését az ébredő nemzeti közszellem társadalmi akcziója rövid idő mulva talán feleslegessé fogja tenni.

BEFEJEZÉS.

Ezzel körülbelül el is értünk kutatásunk végéhez; — legjobb igyekezetünk szerint iparkodtunk rámutatni a haza földjét fenyegető vész inditó okaira, figyelemmel kisérve annak jogtörténeti fejlődését.

Midőn hazafias igyekezettel kerestük a bajból kivezető utakat, kutatásunk közben azon meggyőződés vett rajtunk erőt, hogy azon Isten csodáját, miszerint 1000 esztendő válogatott csapásai után is még itt küzd a létért ma is nemzetünk, kizárólag annak a szivós ragaszkodásnak, annak a mohó vágynak lehet tulajdonitanunk, melylyel a magyar nép a haza földje iránt mindig viseltetett.

Kutatásunkat befejezvén, idézzük emlékezetünkbe a mithosi görög hősnek, Antheusnak mondáját, — aki azért volt legyőzhetetlen, mert bármennyiszer földre teperték is — anyjától, — a »Földtől« mindig uj erőt nyert a további küzdelemre.

Ez a mithosi monda egy nemzet történetére sem alkalmazható oly találóan, mint a magyaréra.

Midőn manap a mi életet, erőt adó anyánknak: a magyarföldnek kebeléről idegen jött-menték kezdenek bennünket leszoritani, — azt hiszem elérkezett a tizenkettedik óra utolsó percze is, hogy e nemzeti veszedelem ellen a legszélesebb politikai és társadalmi akcziót inditsuk meg.

Erőt ezen küzdelemre mi is a mi anyánknak, a magyar haza földjének szeretetéből merithetünk!

IDEGENEK BIRTOKSTATISZTIKÁJA.

(100 kat. holdon felül.)

Alábbiakban sikerült egy statistikai kimutatást összeállitanunk azon 100 holdon felüli birtokosokról, kik nem magyar honpolgárok.

A nagyobb részükről részletes birtokstatistikai adatokat is ki tudunk mutatni, de 66 esetben csak a tulajdonosnak és azon községnek nevét adhatjuk, melyben a birtoktest fekszik.

Ami az adatok pontosságát illeti, elnézést kell kérnünk, mert azok csak megközelitő pontosságuak.

Ugyanis pontos *hivatalos* adatoknak majdnem teljesen hijján vagyunk, csakis egy névjegyzék áll rendelkezésünkre, mely a legutóbbi mezőgazdasági statistikai felvételek alapján készült.

Hivatalos névjegyzék.

E névjegyzék összeállitásánál azonban nem voltak az összeállitók következetesek azon kérdés eldöntésében, hogy vajjon ki igazán magyar honos, ki nem?

Igy a horvátokat felvették az idegenek jegyzékébe, sőt mi több, a zágrábi püspököt is, ki a magyar főrendiház tagja.

Viszont számosak (mint pl. Harnoncourt gróf) kimaradtak belőle.

Mindenesetre feltünő lesz az olvasóra nézve, hogy számos birtokosnő, kiről köztudomásu, hogy *magyar születésüek*, mégis szerepel az idegenek listájában.

Ennek oka abban rejlik, hogy az illetők idegenhez mentek férjhez, igy közjogunk értelmében elvesztették magyar honosságukat. (Lásd. 1879. évi 50. t.-cz. 34. §.) Viszont vannak, kiket a a közvéleméry »*idegenek*«-nek tart, mert családjuk nem magyar eredetü, ők maguk pedig szintén külföldön élnek, de ezeket mégis ki kellett hagynunk, mert a magyar indigenatust családjuk *formailag* megszerezte, (ilyen pl. a magyar főrendek közé tartozó Schönborn grófi család).

Ezek szerint a következetes közjogi szempontok szerint kellett tehát a hivatalos névjegyzéket átdolgoznunk.

Ha van tévedés adatainkban, csak e tekintetben fog előfordulni, mert a hivatalos névjegyzék kiigazitásánál jóformán csak a góthai almanachra és a magyar főrendek jegyzékére támaszkodhattunk.

Azon *polgári származásu* idegen birtokosokat, kik a hivatalos névjegyzékből kimaradtak, pótolni nem állott módunkban.

Statistikai segédművek.

A kiigazitott névjegyzékhez a számadatokat két nagy statistikai munkából kerestük össze és pedig: Baross Károly »Magyarország földbirtokosai« és az országos statistikai hivatal által kiadott »Gazdaczimtár« művekből.

Tekintve mindkét mű gondos összeállitását, ezen számadataink pontosak lesznek.

Végre is kutatásunkra nézve közömbös az, hogy esetleg 10—15 magyar birtokost idegennek vettünk fel és viszont, mert ezek birtokainak nagysága egymást körülbelül kiegyenliti és igy ez a nagy átlagszámokra nincs befolyással, — nekünk pedig következtetéseink levonására csak ilyen nagy átlagszámokra van szükségünk; — nem pedig minucziózus személyi adatokra.

De nézzük, hogy mely idegen népek fiai, mily mértékben viseltetnek előszeretettel a magyar föld iránt.

Alapul a már emlitett hivatalos névjegyzéket veszszük; bár ezen névsor részleteit a fentiek szerint a táblázatokban módositottuk, átlagban az arányok megmaradtak.

E szerint az idegen birtokosok közül:

osztrák	69.4 %
német	14.4 %
schweiczi	4.4 %
franczia	2.2 %
olasz	2.2 %
angol, holland, román, görög, szerb, orosz, belga, amerikai	3.9 %
magyar honos, akit tévedésből vettek a jegyzékbe	3.5 %
összesen	100 %

Mint látjuk nagy többségben az osztrákok szerepelnek, kik közé a galicziai lengyelek is beszámittattak.

A németek is elég tekintélyes számban vannak képviselve és arányszámuk még nagyobb lenne, hanem az egyes esetek, hanem a birtokok nagysága alapján állitanánk össze egy ilyen kimutatást.

A közel szomszédságnál és szorosabb közjogi viszonynál

fogva, kisebb birtokok is kerülnek, gyengébb anyagi ereju osztrák honosok részére, tehát az egyes esetek száma sok: de a ki már Németországból jön hozzánk birtokot venni, az már gazdagabb ember, azért a német kézen levő birtokok átlagos nagysága ritkán van 10.000 holdon alul.

A többi népek e kettőhöz képest elenyésző számban vannak képviselve.

Ebben az összeállitásban egyuttal megtalálhatja a mathematikai választ dr. Csillag Gyula egyet. tanár ur azon aggodalmára, melyet f. é. április hó 30-án az O. M. G. E. közgazdasági szakosztályában e tárgyról tartott felolvasásom alkalmából nemzetközi szempontokból kifejtett. **Dr. Csillag Gyula.**

Ugyanis azon javaslatom ellen, miszerint a már idegen kézen levő magyar birtokok illő áron kisajátittassanak és telepités céljaira forditassanak, felhozta, hogy több nemzettel szemben szerződésileg biztositottuk alattvalóik birtokszerzési jogosultságát, tehát ezek szerzett jogaival szemben ily kisajátitások tekintetében obligóban vagyunk.

Elvben teljesen igaza volt Csillag tanár urnak, de a dolog practicus oldalát ez az *elv* vajmi keveset érinti.

Nézzük csak, hogy mely országokkal szemben vagyunk mi ily szerződéses obligóban.

Az 1893. évi XX. t.-cz. szerint Szerbiával és az 1897. évi XIX. t.-cz. értelmében pedig Bulgáriával szerződést kötöttünk, miszerint a szerződő felek alattvalói, »a másik fél területén ingatlant szerezhetnek, s azokkal, mint tulajdonukkal, az illető ország törvényei szerint szabadon rendelkezhetnek.«

Az 1876. évi XVII. t.-cz. szerint Schweiczczal és az 1893. XX. t.-cz. szerint Szerbiával szemben kikötöttük, hogy »a szerződő felek polgárainak ingatlan tulajdonaira nem szabad nagyobb adót kivetni, mint az illető állam polgáraira.«

Ily értelmü megállapodások vannak még Olaszországgal szemben is.

Más állammal szemben kezünk nincs megkötve.

A fenti kimutatásból láthatjuk, hogy

Schweicz	... ...	4.4 %
Olaszország	... ...	2.2 %
Szerbia és Bulgária	... ...	0·8 %
Összesen	... ...	5.4 %-al szerepelnek,

tehát a magyarországi idegen birtokosok között azon államok fiai, melyekkel szemben ilyen szerződéses obligóban vagyunk, elenyésző kis számot tesznek ki. Ezen — alapjában véve teljesen igaz — elvi nehézségnek a kérdés practicus megoldására nem sok befolyása lehet, mert erre az 5%-ra nézve kimondhatja a hozandó kisajátitási törvény, hogy: *nemzetközi szerződés alapján szerzett jogok épségben tartatnak.*

A részletes statistikai táblákat illetőleg megjegyezzük, hogy a »szántóföld« rovatba a rétek, legelők, szőlők és kertek is felvétettek, még pedig azért, mert egy telepitési actióhoz mindezen területnemekre szükség lenne (pl. községi közlegelők alakitása stb.) az »erdő« rovatba a hasznavehetetlen területeket is felvettük. Most beszéljenek a számok:

Sorszám	A tulajdonos neve	Honos-sága	Község	Törvény-hatóság	Szántó-föld	Erdő	Össze-sen
1	Gr. Taaffe örökösök .	osztrák	Telkibánya, stb.	Ab.-Torna	1409	8988	10397
2	Br. Maillott Györgyné	német	Szántó, stb.	„	1177	6838	8015
3	Dréher Antal	osztrák	Torna, stb.	„	4070	4729	8799
4	Br. Schilling Viktor .	német	Búzás	A.-Fehér	515	114	629
5	Pokorny Richárdné szül. Biró Gizella . .	osztrák	Zsigmondháza	Arad	274	22	296
6	Munk H. és fia cég .	osztrák	Szakács, stb.	„	827	8510	9337
7	Herczeg Sulkowsky József Mária	osztrák	Kerék, stb.	„	6754	20608	27362
8	Özv. gr. Sigray Szt-Marzán Józsefné . .	olasz	Kerülős	„	4460	237	4797
9	Hermann Krisztián . .	osztrák	Monyoró	„	332	1141	1473
10	Schweiger József . .	osztrák	N.-Halmágy, stb.	„	1302	13775	15077
11	Wallisch Antal Ágost	osztrák	Nádas	„	2047	9490	11537
12	Berger Dávid	osztrák	Bajsa	Bács-B.	1077	128	1205
13	Puthon Leopoldina bárónő és társai . .	olasz	Kis-Szállás	„	18997	7913	26910
14	Hermann György . .	osztrák	Tovarisova	„	231	6	237
15	Szekulics Ottakringi Amadeusz	osztrák	Szabadka	„	516	2	518
16	György, schaumburgi-lippei herczeg . . .	német	Dárda, stb.	Baranya	31533	15737	47270
17	Herczeg Montenuovo Alfréd	osztrák	Áta, stb.	„	5995	1607	7692
18	Schöeller Pál Károly Sándor lov. és Co. .	osztrák	Töhöl, stb.	Bars	6759	3732	10491
19	Elbogen Károly . . .	osztrák	Porba, stb.	„	2977	292	3269
20	Tarisch Cajetán . . .	osztrák	Füss	„	1657	80	1737
21	Gr. Barbó Antal . . .	osztrák	Füss	„	576	133	709
22	Beer Róbert	osztrák	Óhaj	„	1025	16	1041

Sorszám	A tulajdonos neve	Honossága	Község	Törvényhatóság	Szántóföld	Erdő	Összesen
23	Br. Lindeloff Henrik.	német	Néver, stb.	Bars	5486	67	5553
24	Thonet Gyula	osztrák	Nagy-Ugrócz	„	1168	6738	7906
25	Gr. Breuner Ág. örök.	osztrák (angol német)	Lekér, stb.	„	5345	594	5939
26	Hetzer Adolf	osztrák	Bars-Endréd	„	947	65	1012
27	Gr. Trauttmannsdorff Alajos	osztrák	Orosháza, stb.	Békés	3196	58	3254
28	Gr. Blankenstein János	osztrák	Kőrös-Tarcsa	„	3063	83	3146
29	Gr. Blankenstein Kár.	osztrák	Füzes-Gyarmat	„	4595	148	4743
30	Br. Hirsch Móriczné .	franczia	B.-Csaba, stb.	„	1043	45	1088
31	Br. Springer Mária . .	osztrák	Füzes-Gyarmat	„	3842	129	3971
32	Gr. Seilern Ferencz .	osztrák	Hagymádfalva, stb.	Bihar	2596	4212	6808
33	Heinrich Rudolf Gyula	osztrák	Kővág	„	308	267	575
34	Melki Apátság . . .	osztrák	Papfalva, stb.	„	3761	6600	10361
35	Junghans Ehrhard . .	német	Lunkászprie	„	536	2094	2630
36	Gr. Plathor Mihály. .	lengyel	Pm. Kimpány	„	101	507	608
37	Hg. Ypsilanti C. és társ.	osztrák	Kevermes	Csanád	7481	192	7673
38	Haasz Maximilian . .	osztrák	Dombegyháza	„	846	43	889
39	Dréher Antal, Jenő .	osztrák	Rácz-Keresztúr, stb.	Fejér	12114	910	13024
40	Gr. Wimpffen Simon	osztrák	Érd, stb.	„	23085	4832	27917
41	Br. Malzahn József, Károly, Erich . . .	német	Szabad-Battány, stb.	„	448	—	448
42	Br. Fabricze Erzsébet, Lujza	osztrák	Polgárdí	„	995	19	1014
43	Gr. Merán Jánosné szül. gr. Lamberg Anna	osztrák	Mór, stb.	„	2921	5235	8156
44	Gr. Lamberg Fülöp .	osztrák	Zámoly	„	3300	224	3524
45	Gr. Lamberg Ferencz	osztrák	Zámoly	„	1096	124	1220
46	Gr. Lamberg Henrik	osztrák	Moór	„	1030	981	2011

Sorsám	A tulajdonos neve	Honossága	Község	Törvényhatóság	Szántóföld	Erdő	Összesen
47	Fhylipp Alajos . . .	osztrák	Inota	Fejér	143	—	143
48	Klosterneuburger Augustinus-szerzet .	osztrák	Balinka	„	1001	1307	2308
49	Fischl Bernát	osztrák	Rekenye-Ujfalu, stb.	Gömör	—	163	163
50	Hg. Lichtenstein . .	osztrák	Gönyő	Győr	668	143	811
51	Knoll Rudolfné . . .	osztrák	Debreczen	Hajdú	196	1	197
52	Lov. Schoeller és társ.	osztrák	Alsóbaba, stb.	Hont	820	5813	6633
53	Gr. Breuner örökösök	osztrák	Visk, stb.	„	4213	1967	6810
54	Gr. Siersdorpt Henrik	német	Szobolya	„	603	8083	8686
55	XXIII. Henrik reussi herczeg	német	Palást, stb.	„	2473	4742	7215
56	Rudai 12 apostol bányatársulat. . . .	német	Ruda	Hunyad	236	1810	2046
57	Maszári bányatársulat	német	Alsó-Szunkoly	„	298	13	311
58	Landau Jakab	német	Tresztia	„	130	500	630
59	Első erdélyi bányatárs.	belga	Herczegény	„	7	577	584
60	Schweiger József . .	osztrák	Alvácza, stb.	„	1083	4300	5383
61	Br. Schilling Frigyes.	német	T.-Szt.-Imre	J.-N.-Kún-Szolnok	841	54	895
62	Gr. Sermage Arthur és társa	osztrák	Kőtelek	„	1043	44	4087
63	Hg. Lichtenstein Ján.	osztrák	Ács	Komárom	3367	677	4044
64	Klosterneuburgi kanonokrend	osztrák	Ó-Szőny, stb.	„	1417	1515	2932
65	Br. Hirsch Mór . . .	franczia	Ó-Gyalla	„	652	99	751
66	Dumba Miklósné . .	osztrák	Zsuppa	Krassó-Szörény	476	540	1016
67	Nadrági vasipar r.-t.	osztrák	Nadrág	„	508	14714	15222
68	Prevesztku Miklós (Dumu Flore) . . .	román	Ollóság	„	1408	1517	2925
69	Grottkats Ernő . . .	amerikai egy. áll.	Petris, stb.	„	669	3837	4506

Sorszám	A tulajdonos neve	Honossága	Község	Törvényhatóság	Szántóföld	Erdő	Összesen
70	Zürcher Alajos . . .	svájcz	Szaploncza	Máramaros	897	3326	4223
71	Brautmayer Károly .	osztrák	Berezna	„	390	1514	1904
72	Ziszel Mendel	lengyel	Ruszpolyána	„	308	131	441
73	Ziszel Zachári	lengyel	Ruszpolyána	„	404	1823	2227
74	Gr. Merweldt Kelemen	német	Uglya	„	37	3307	3344
75	Gr. Chorinszky Viktor	osztrák	Vucskomező	„	645	9945	10590
76	Frankl József	osztrák	Ujfalu	Moson	388	7	394
77	Br. Walterskirchen Fer.	osztrák	Köpcsény	„	312	2	314
78	Walenta Gusztáv . .	osztrák	Héviz	Nagy-Küküllő	285	1063	1348
79	Brodik Lambert . . .	német	Kisujfalu	Nógrád	288	86	374
80	Bayer Károly	osztrák	Csalár	„	357	27	384
81	Popper Bernát . . .	osztrák	Csalár, stb.	„	798	127	925
82	Br. Falkenhausen E. örökösei	német	Diós-Jenő	„	39	5356	5395
83	Janson Alfons	angol	Somosujfalu, stb.	„	90	1220	1310
84	Hg. Aldobrandini K. és J.	olasz	Ürmény. stb.	Nyitra	1369	17	1386
85	Gr. Zamoysky Ludmilla	orosz	Csitár, stb.	„	1315	23	1338
86	Klauner Arthur . . .	osztrák	Kaáp	„	507	56	563
87	Hg. Sulkovsky János	osztrák	Tót-Soók	„	674	332	1006
88	Herlein Gyula Jakab .	német	Felső-Attrak	„	871	295	1166
89	Br. Salvatori Fer.-né .	osztrák	Elecske	„	878	115	793
90	Br. Weisz Pál	osztrák	Alsó-Récsény	„	671	222	893
91	De Treaux Lujza brnő	osztrák		„	2106	122	2228
92	Krohn Albert Fülöp .		Sisso, stb.	„	1581	184	1765
93	Leonhardi Kurtné, szül. Haase Mária . .	német	Sárfő, stb.	„	1444	579	2023
94	Lov. Lachnitt Henr.-né	osztrák	Vám.-Ujfalu, stb.	„	313	15	328

Sorszám	A tulajdonos neve	Honossága	Község	Törvényhatóság	Szántóföld	Erdő	Összesen
95	Hg. Lichtenstein . .	osztrák	Verbócz	Nyitra	—	1159	1159
96	Kuffner Mór és Vilmos	osztrák	Szenicz, stb.	„	1535	1075	1610
97	Br. Springer Gusztáv, Alfréd, Hermann . .	osztrák	N.-Kosztolány stb.	„	6092	211	6303
98	Stumwolh Lajos. . .	osztrák	„	„	261	2	263
99	Schindler Oszkár . .	osztrák	Banka	„	141	10	151
100	Alsace de Henin Angelika hgnő	franczia	Sempthe	„	354	654	1008
101	Br. Schey Pál	német	Kis-Báb, stb,	„	2980	761	3741
102	Br. Stummer Ágost .	osztrák	Kuzmincz, stb.	„	4854	6401	11255
103	Br. Stummer Sándor.	osztrák	Zlatnicz	„	350	6826	7176
104	Hg. Windischgrätz Alfréd	osztrák	Hlubocha, stb.	„	1295	7628	8923
105	Gr. Zamoysky Jenő, Mária és Ludmilla .	lengyel	Bellesz, stb.	„	1729	23	1753
106	Dr. Stucki Hans Hans von Steiger András Looser Emile Kuculte Dr. O. Kaufmann Dr. H. Looser H. Emile Weber („Helvetia“ társulat)	svájcz	Kecskemét	Pest	1948	75	2023
107	Dr. Schlesinger Guszt.	osztrák	Abasztó	„	1531	516	2047
108	Wild Károly	svájcz	Vasad	„	362	7	369
109	Hg. Ratibor Victor .	osztrák	Pócsmegyer	„	4	1821	1825
110	Br. Laffert	osztrák	Rákos-Csaba	„	2215	54	2269
111	Dr. Wahlberg Vilmos	osztrák	Dunaszerdahely, stb.	Pozsony	1773	96	1869
112	Lov. welteni Wiener Rezső	osztrák	Cs.-Kürth, stb.	„	5703	170	5873
113	Radts János	hollaud	Keszölczés, stb	„	386	44	430
114	Leonhardi György . .	osztrák	Guthor	„	272	336	608

Sorszám	A tulajdonos neve	Honossága	Község	Törvényhatóság	Szántóföld	Erdő	Összesen
115	Schöllinger Miklós, Rezső	osztrák	Dénesd	Pozsony	449	5	454
116	Kluzacsek Manó és Károlyné	osztrák	Jáka	„	325	60	385
117	Br. Springer Gusztáv, Alfréd	osztrák	N.-Szombat, stb.	„	753	13	766
118	Hgnő Alsace d'Henin Angelika	franczia	Taksony, stb.	„	2513	232	2745
119	Gr. Stockau György .	osztrák	Máriavölgy	„	141	284	425
120	Hg. Windischgrätz Alfréd	osztrák	Nádas	„	1273	811	2084
121	Br. Hirsch Mór . . .	franczia	Laszkár, stb.	„	4395	4956	9351
122	Hg. Hohenlohe Kraft Keresztély	német	Morva-Szt.-János stb.	„	1819	7495	9314
123	Hg. Hohenlohe Hugo	német	Szt.-János	„	2300	7600	9900
124	Gr. Chotek Rezső . .	osztrák	Alsó-Korompa	„	2751	718	3469
125	Grnő Zamoiszky Ludmilla	lengyel	K.-Beresztovény	„	419	73	492
126	Gr. Dezass Emil . . .	franczia	Bohanicz	„	583	38	621
127	Br. Dachenhausen Ernő	német	Nagy-Szombat	„	262	2	264
128	Br. Walterskircken Richard	német	Pozsony-város	„	465	3	468
129	Buchfeini Haasz Gottl.	osztrák	Terliny	„	143	68	111
130	Szikora János	osztrák	Ursziklén	Sáros	130	188	318
131	Patocskó József . . .	osztrák	Ursziklén	„	209	357	566
132	Thonet testvérek . .	osztrák	Himkócz, stb.	„	1014	3604	4618
133	Mangovszky Zsigmond	osztrák	Sarbó	„	144	399	443
134	Berger Salamon . . .	osztrák	Sarbó	„	356	1009	1365
135	Gr. Clary és Aldringen	osztrák	Felső-Polyánka, stb.	„	3510	6198	9708
136	Berke Károly	osztrák	Dolhonya, stb.	„	3510	5958	9468

Sorszám	A tulajdonos neve	Honossága	Község	Törvényhatóság	Szántóföld	Erdő	Összesen
137	Br. Uszlár-Gleichen Otto	osztrák	Deméte	Sáros	355	349	704
138	Brnő Genningen Anna	német	Balázsvágás	„	78	540	618
139	Gr. Westphalen Rudolf	német	Alsó-Minoszó, stb.	„	1081	4034	5115
140	Gr. Wengerszky Victor	lengyel	Kapi	„	259	976	1235
141	Bem László	osztrák	Mesztiszkó	„	352	466	818
142	Kasprath Jakab . . .	osztrák	Rovno	„	314	416	730
143	Thonet testvérek . .	osztrák	Podrozsál, stb.	„	1014	3624	4638
144	Weinberger Naftalin .	osztrák	Prikra	„	451	8	459
145	Zielenka Kornél. . .	lengyel	Andrásvágás	„	189	254	443
146	Dr. Kreisch Aurél. .	lengyel	Mátyáska	„	686	516	1202
147	Paschke Húgó . . .	osztrák	Hrobocz, stb.	„	1037	1357	2394
148	Tabora János	lengyel	Kurima, stb.	„	588	365	953
149	Frigyes, anhalti uralkodó herczeg. . . .	német	Hertnek, stb.	„	3330	15143	18473
150	Klobassa Zsenczi Szaniszló	lengyel	Rosztoka	„	2101	3971	6072
151	Hg. Ypsilanti G. örök.	osztrák	Magyar-Atád	Somogy	10749	7120	17869
152	Gr. Pergen Antal . .	osztrák	Szomodor	„	4016	801	4817
153	Hg. Hohenlohe Schillingtürst Chlodvigné szül. Ypsilanti hgnő és testvérei	bajor osztrák	Henész, stb.	„	683	106	789
154	Gr. Welserheim Zenóné	osztrák	Tab, stb.	„	1150	571	1721
155	Hg. Montenuovo Alfr.	osztrák	Városhidvég, stb.	„	2049	1183	3232
156	Br. Seckendorf Siegfr.	német	Tab	„	844	49	893
157	Gr. Welserheim Jenőné	osztrák	Tab	„	685	177	862
158	Hartig Rollermann. .	osztrák	Völgyfalva	Sopron	5396	2767	8163
159	Lilienfeldi zárda. . .	osztrák	Bors-Monostor, stb.	„	131	178	309

Sorszám	A tulajdonos neve	Honossága	Község	Törvényhatóság	Szántóföld	Erdő	Összesen
160	Scholler és társa czég	osztrák	Csepreg, stb.	Sopron	2037	534	2571
161	Gr. Berchtold Lipót .	osztrák	Peresznye, stb.	„	1097	682	1779
162	Hohenlohe Schilling-fürst Chlodvig hgnő	bajor	Ság	„	1161	256	1417
163	Wangenham Coelesta bárónő	német	Nyir-Béltek	Szabolcs	571	174	745
164	Grim Gusztávné, szül. Szepessy Etelka brnő	osztrák	Búj	„	260	14	274
165	Jirousek József . . .	osztrák	N.-Sikárló	Szatmár	126	66	192
166	Br. Haynau Gyula örök.	osztrák	Kis-Szekeres stb.	„	3640	355	3995
167	Öhringen Hohenlohe Kraft Keresztély hg.	német	Batizfalu, stb.	Szepes	4182	16212	20394
168	Br. Dirgard Rol. Dániel	német	Batizfalu, stb.	„	825	2126	2951
169	Vitkoviczi bányatárs.	osztrák	Kotterbach	„	53	529	582
170	Gr. Zamoysky András	orosz-lengyel	Lublóvár, stb.	„	485	818	1303
171	Schmiedt Bódog . .	osztrák	Jamnick	„	432	94	526
172	Br. Gudenus Henrik .	osztrák	N.-Egregy, stb.	Szilágy	1462	1740	2202
173	Br. Blomberg Lajos .	osztrák	Hadad, stb.	„	883	1586	2469
174	Berggrün Ödön . . .	osztrák	Apanagyfalu, stb.	Szolnok-Doboka	761	594	1355
175	Br. Hauser Bernát . .	osztrák	Dézsánfalva, stb.	Temes	1840	10	1850
176	Gr. Schonberg Rudolf	szász	Ferendia	„	3065	60	3125
177	Gr. Baillet de Latour Károly	osztrák	Hosszúszó, stb.	„	1528	5588	7116
178	Mende Oszwald . . .	német	Szabadfalu	„	237	—	237
179	Br. Haertl Henrik . .	osztrák	Mihala	„	163	—	163
180	Gloyer Jakab	német	Ulma	„	139	—	139
181	Hunbert János . . .	bajor	Temes, stb.	„	632	155	787
182	D'Harcourt Emánuelné Iphigenie grófnő . .	franczia	Kalácsa	„	12609	5813	18422

Sorszám	A tulajdonos neve	Honossága	Község	Törvényhatóság	Szántóföld	Erdő	Összesen
183	D'Harcourt Emánuelné grnő és gr. Wimpffen Siegfried.	franczia, osztrák	Fibis, stb.	Temes	6324	7190	13514
184	Reiff Franck és tarsai	svájcz	Versecz	„	230	—	230
185	Baiersdorf ès Biach .	német	Sósdia	„	154	2204	2358
186	Lo Presti Josefin brnő	osztrák	Sósdia	„	2821	882	3703
187	Br. Rummerkirch Hugó	német	Szkulya	„	426	77	503
188	Winkner Evelin brnő	német	Germán	„	241	—	241
189	Lordon Albertné grnő	franczia	Monostor	„	534	21	555
190	Woraczinovsky Karolin grnő	lengyel	Monostor	„	2464	21	2485
191	Gr. Wimpffen Simon .	osztrák	Simontornya	Tolna	6616	3967	10583
192	Br. Drasche Richard .	osztrák	Tolna, stb.	„	7402	3808	11210
193	Hg. Montenuovo Alfréd	osztrák		„	6426	297	6723
194	August Antalné brnő	osztrák	Szegszárd	„	923	82	1005
195	Br. Berg Gusztáv . .	német	Simonmajor	„	5369	295	5664
196	Hg. Maurocardato György	görög	Tolna	„	1921	1430	3351
197	Br. Rezsán János . .	franczia	Apáti	„	1913	288	2201
198	Br. Sina Simon örök.	görög	Simontornya, stb.	„	4430	2826	8256
199	Br. Wimmersperg Gusztávné	osztrák	Dőripatlan	„	114	2	116
200	Josifowits Katinka. .	szerb	Czrepaja	Torontál	173	—	173
201	Schmeichler Károly .	osztrák	Nagy-Margitta	„	2554	—	2554
202	Kaufmann Zsigmond.	osztrák	Szt.-János	„	2200	611	2811
203	Moscon Ida brnő . .	osztrák	M.-Pádé	„	210	1	211
204	Gr. Wimpffen Simon.	osztrák	Ó-Béba	„	18562	717	19279
205	Weiszhut Lajos . . .	osztrák	T.-Kanizsa	„	1962	23	1985

Sorszám	A tulajdonos neve	Honossága	Község	Törvényhatóság	Szántóföld	Erdő	Összesen
206	Róbert pármai hg.. .	olasz	Tóba	Torontál	7390	337	772
207	Lov. Lederer Artur és Károly	osztrák	Csóka	„	7197	638	783
208	Gr. Roggendorf Rób.	német	Csősztelek	„	2961	164	312
209	Stürmer Mária brnő .	osztrák	Ujfalu	„	144	1	14
210	Lov. Lachnitt Oszkár	osztrák	Beczkó, stb.	Trencsén	284	212	49
211	Br. Springer testvérek	osztrák	Bohuszlavicz, stb.	„	874	1025	189
212	Gr. Sizzo Noris Kristóf	osztrák	Adamócz, stb.	„	475	355	83
213	Dréher Antal	osztrák	Deiethoma, stb.	„	723	10580	1130
214	D'Harcourt Lajosné grnő, szül. Sina brnő	franczia	Barát-Lehota, stb.	„	7798	26426	3422
215	Rothbauer Ferencz .	osztrák	Halács	„	285	119	40
216	Ulrich József	osztrák	Alső-Doskócz	„	166	49	21
217	Budinszky Buda Camillo	osztrák	Dezser	„	157	184	34
218	Helf József	osztrák	Kis-Sztricze	„	385	193	57
219	Gr. Szeldern Goszvin	osztrák	Felső-Motesicz	„	1288	1386	267
220	Pfeiffer Ferencz . . .	osztrák	Rozsony, stb.	„	265	171	436
221	Adamik Willibald . .	osztrák	Latkócz	„	135	292	42
222	Gr. Berchtold Zsigm.	osztrák	Csicsman	„	473	1969	244
223	Hyra Anna	osztrák	Pruzsina, stb.	„	975	2320	329
224	Auersperg grnő, szül. Schenk Valerie. . .	osztrák	Hlozsa, stb.	„	1618	7116	873
225	Özv. Putkammerné, szül. br. Popper Janka és testvérei	porosz	Dlehepoli, stb.	„	11579	29889	41468
226	Gr. Königsegg Ferencz	würtemberg	Hlava, sb.	„	3253	7189	10442
227	Schreiber József. . .	osztrák	Kvatso, stb.	„	3954	4184	813
228	Hajda Ferencz . . .	osztrák	Dohnan	„	216	2	218

Sorszám	A tulajdonos neve	Honossága	Község	Törvényhatóság	Szántóföld	Erdő	Összesen
229	Reich Salamon . . .	osztrák	Tr.-Makó	Trencsén	917	1116	2033
230	Del Court Henrik . .	osztrák	Huorki	„	284	18	302
231	Hg. Hohenlohe Clodvigné	német	Orcsve, stb.	„	2270	5014	7284
232	Berkers Sidonia grnő	német	Klobusicz	„	378	317	695
233	Chorinszky Philomea grófnő.	osztrák	Driethova	„	1207	1367	2574
234	Gr. Kinszky Jenó . .	osztrák	Styávnik	„	786	560	1346
235	Lov. Lachnitt Alfréd	osztrák	Beczkó	„	184	212	396
236	Br. Skrbenszky Fülöp	osztrák	Prilesz, stb.	„	276	5	281
237	Hessenstein Mór grnő	német	Bábony	Ugocsa	1554	885	2439
238	Br. Kotz Viimos . .	német	T.-Bisztrá	Ung	1164	4198	5362
239	Henrik reuszi herczeg	német	Antalócz	„	218	4149	4367
240	Schönfeld Györgyné grófnő.	osztrák	Gyöngyösapáti	Vas	328	344	672
241	Zierer Vilmos	osztrák	Vath	„	3560	1692	5252
242	Nedved Károly . . .	osztrák	Répcze-Szt.-György, stb.	„	926	542	1468
243	Schreiber Ignácz. . .	osztrák	Nyögér	„	1598	192	1790
244	Gr. Kottulinszkyné .	osztrák	Baksfafalva, stb.	„	1518	3074	4592
245	Pitz Hermann	holland	Jegenyés, stb.	„	1198	981	2179
246	Kladziva József . . .	német	Szécsénykút, stb.	„	836	135	971
247	Vogler József	osztrák	Szécsénykút	„	414	509	923
248	Br. Pavel Rammingen Albert.	osztrák	Őrfalu, stb.	„	127	575	702
249	Hg. Thurn-Taxis . .	osztrák	Pószőny	„	1640	1518	3158
250	Blaske János	osztrák	Pószőny	„	70	84	154
251	Br. Twickel Kelemen	német	Saal	„	256	384	640
252	Felbaár Jakab. . . .	osztrák	Gosztony	„	256	117	372

Sorszám	A tulajdonos neve	Honossága	Község	Törvényhatóság	Szántóföld	Erdő	Összesen
253	Patzendorf és Hartig	osztrák	Surány	Vas	2979	1962	4941
254	Hg. Montenuovo . .	osztrák	Királyfalu, stb.	„	2701	546	3247
255	Scheebach Rezső . .	osztrák	Rábahidvég	„	849	180	1029
256	Br. Thüngen Ernő . .	osztrák	Kisunyom	„	682	346	1028
257	Gr. Arz Nándorné . .	osztrák	Rábakovácsi	„	751	45	796
258	Lajos bajor herczeg .	német	Zarkaháza, stb.	„	5243	5682	10925
259	Wallis Gyuláné grnő.	német	Izsákfa	„	1620	1904	3524
260	Br. Watzdorf Konrád	német	Vát	„	1679	783	2462
261	Ruszton József Victor	angol	Marczaltő	Veszprém	1787	353	2140
262	Br. Todesco örök.. .	osztrák	Nagyvázsony, stb.	„	5482	9932	15414
263	Klosterneuburgi kanonokrend	osztrák	Suur	„	2358	1623	3981
264	Wohaupt Oszwald . .	osztrák	Pórszombat	Zala	121	81	202
265	Kladzive József . . .	német	Urva	„	838	135	973
266	Reimánn Frigyes . . (éstau'usai)	svájcz	Tót-Szt.-Márton	„	526	215	741
267	Honerla	német	Korpavár	„	575	226	801
268	Gr. Deim örök. . . .	osztrák	Lesencze-Tomaj	„	2019	566	2585
269	Br. Todesco örök.. .	osztrák	Szigliget	„	689	48	737
270	Levinstein Miksa . .	osztrák	Rendes	„	112	1392	1504
271	Zierer Vilmos	osztrák	Szepesd	„	2087	1169	3250
272	Farmer Márton . . .	osztrák	Bessenyő	„	142	102	244
273	Fülöp Jenő flandria gr.	holland	Palkonya stb.	„	6613	1 97	8610
274	Gr. O'Donnel Henrikné	franczia	Csapi	„	758	38	796
275	Br. Sina Simon örök.	osztrák	Belatincz	„	9461	2237	1169[illegible]
276	Br. Trebersburg György	osztrák	F.-Rajk	„	889	107	990
277	Br. Wersebe Harwig.	német	Baczkó	Zemplén	201	604	805

Sorszám	A tulajdonos neve	Honossága	Község	Törvényhatóság	Szántóföld	Erdő	Összesen
278	Kremnitzer-Feibisch-Mendel	osztrák	Hrubó	Zemplén	1049	2549	3598
279	Zweig Jakob Cháim .	osztrák	Izbugya-Radvány	"	627	396	1023
280	Zweig Adolf	osztrák	Izbugya-Radvány	"	390	431	821
281	Wohlmann Kázmér .	osztrák	Zbojna	"	1529	3406	4935
282	Henrik reuszi herczeg	német	Palota stb.	"	3294	5498	8792
283	Mahl Jakab	osztrák	Volicza	"	537	309	846
284	Stein Boleszláv . . .	osztrák	Izbugya-Béla	"	165	33	198
285	Grünfeld Lázár . . .	osztrák	Szukó	"	101	95	196
286	Gr. Wodziczky Lajos	osztrák	F.-Csebinye	"	—	1404	1404
287	Brasszmann Ernő . .	osztrák	Topolovka	"	467	430	897
288	Gr. Schermage Arthur	osztrák	Vásárhely	"	8897	3263	12160
289	Gr. Häenkl Donnersz-markt Guido	német	Sztakovina stb.	"	2213	5645	7858
290	Berke Károly	német	Z.-Turony	"	380	2950	3330
291	Gruscsinszky Mihály .	osztrák	Olcsva stb.	"	1348	2599	3917
292	Tarnoviczky Sándor .	osztrák	Zavada stb.	"	1190	1282	2472
293	Tomanek János . . .	német	Welkrop	"	227	1095	1322
294	Gr. Falkenhayn Fer.	osztrák	Bodrog-Keresztur	"	338	1175	1513
295	Br. Mattencloit Richárd	osztrák	Tolcsva	"	2180	11839	14019
296	Herdau Móricz . . .	osztrák	Kő-Poruba	"	756	324	1080
297	Former Lénárt . . .	osztrák	Tót-Rajunya	"	830	1528	2358
298	Grottkas Ernő . . .	osztrák	Oszoly	"	521	307	828
299	Br. Schutter Adolf .	német	Telepócz	"	942	2533	3475
300	Br. Fischer Frigyes .	osztrák	Rosztoka stb.	"	1084	6472	7557
301	Dobrzenszky Adolf lov.	osztrák	Haruba stb.	"	1123	2545	3668
302	Gr. Leutrum Emerica	osztrák	Palota	"	501	1823	2324

Sorszám	A tulajdonos neve	Honossága	Község	Törvényhatóság	Szántóföld	Erdő	Összesen
303	Br. Ringelsheim Roza	osztrák	Szukó	Zemplén	883	905	1788
304	Br. Maillot György .	osztrák	Rátka	„	356	178	534
305	Hg. Beaufort-Spontin Frigyesné	német	Kálna-Rosztoka	„	2090	6472	8562
306	Mora de Koritovszky Konstantin	osztrák	Hosztovicza	„	3562	6607	11169
307	Gr. Coudenhove Mária	osztrák	Zamutómernyik stb.	„	2747	561	3308
308	Gr. Larisch György .	osztrák	Holcsitkócz	„	1157	1441	2598
309	Br. Waldbott-Basselheim Frigyes . . .	német	Tolcsva-Erdő-Bénye	„	4151	16851	21002
310	Gr. Wolkenstein Oszw.	osztrák	Bodrog-Keresztur	„	1937	1191	3128
311	Gr. Freudigothi Henr.	német	Nagy-Polena	„	905	1203	1108
312	Gr. Bombelles Lajos .	osztrák	Karád	„	9043	3905	12948
313	Gr. Aichelburg Ottóné	osztrák	Rátkócz	„	505	766	1271
314	Fülöp Jenő flandriai gróf	osztrák	Pichnye	„	1161	1246	3407
315	Br. Laffert örökösök.	osztrák	Kovasócz	„	178	124	302
316	Br. Munc nővérek . .	osztrák	Bacskó	„	278	602	880
317	Suess Frigyes	osztrák	Vladicze stb.	„	2039	2974	5013
318	Hg. Windischgrätz Laj.	osztrák	Végardó stb.	„	4477	3413	7890
319	Hg. Lobkowitz Lajos	osztrák	Topolya stb.	„	6483	11102	17585
320	Lenoir György . . .	osztrák	Halászi	Zólyom	172	136	308
321	Hamacsek Heliodor .	osztrák	Garamszeg	„	772	374	1146
	Pótlék:						
322	Hg. Ypsilanty Ilona .	osztrák	Kevermes	Arad	6050	215	6265
323	Br. Hammerstein Alb.	osztrák	Simánd	„	913	11	924
324	Hg. Lichtenstein . .	osztrák	Iltyó	„	1020	5441	6461

Sorszám	A tulajdonos neve	Honos-sága	K ö z s é g	Törvény-hatóság	Szántó-föld	Erdő	Össze-sen
325	Br. Mattencloit Gott-fried	osztrák	Simánd	Arad	378	3	381
326	Hg. Thurn-Taxis Mikl.	osztrák	Elek	„	506	5	511
327	Gr. Bombelles Lajos.	osztrák	Kis-Bósva	Abauj-Torna	608	1036	1644
328	Br. Tardagna János .	osztrák	Hernádvécse	„	157	—	157
329	Gr. Taaffe Ede örök.	osztrák	Vilmány	„	1471	9085	10556
330	Br. Schnell Gyula örök.	német	Nagy-Ida	„	3244	977	4221
331	Hg. Oldenburg Eliá-zárné	német	Brogyán	Bars	1341	1145	2486
332	Br. Hirsch Mór . . .	franczia	Szencse, Nagy-mánya stb.	„	3455	413	3868
333	Br. Hoeller özvegye .	osztrák	Kis-Töre	„	325	21	346
334	Gr. San Martino di Valperego	olasz (?)	Katymár	Bács-Bodrog	19873	7906	27779
335	Br. Skerlitz Károly .	német	Oroszló	Baranya	423	73	496
336	Gr. Lamberg Fülöpné	osztrák	Szeghalom	Békés	6235	762	6997
337	Gr. Neberacker Ottóné	német	Szt.-András	„	888	24	912
338	Br. Marburg Rezsőné	német	Kondoros	„	836	20	856
239	Gr. Mitrovszky Vla-dimir	orosz	Kondoros	„	6037	113	6150
340	Br. Strahlendorf Kár.	osztrák	Cséhtelek	Bihar	172	57	229
341	Br. Billot Eudoxius .	osztrák	Lunkaszprie	„	548	2093	2641
342	Gr. Stubenberg József	osztrák	Kiskereki stb.	„	6476	4004	10480
343	Br. Wangenheim Gyula	osztrák	Érkeserü	„	375	203	578
344	Br. Wildburg Adolfné	osztrák	Illye	„	1522	188	1710
345	Br. Wafmer Adolf . .	osztrák	Dombegyháza	Csanád	711	22	733
346	Gr. Trauttmannsdorf Nándor	osztrák	Apácza	„	795	14	809
347	Br. Mattencloit Hen-riette	osztrák	Kevermes	„	252	13	265

Sorszám	A tulajdonos neve	Honossága	Község	Törvényhatóság	Szántóföld	Erdő	Összesen
348	Br. Maasburg Sándor	osztrák	Szentes	Csongrád	1240	81	1321
349	Hg. Metternich-Winneburg Richardné. . .	osztrák	Bajna, stb.	Esztergom	3834	2244	6078
350	Hg. Metternich-Winneburg Richárdné . . .	osztrák	Bot	Fejér	2202	171	2373
351	Gr. Gorzy Henrikné .	osztrák	Sár-Aba	„	210	26	236
352	Br. Ludwigsdorf Károlyné	német	Pátka, stb.	„	6443	3268	9711
353	Br. Du Mont Imre. .	osztrák	Sz.-Battyán	„	568	19	587
354	Gr. Wimpfen Carolina	osztrák	Moór	„	940	399	1339
355	Gr. Stankenberg Károly	osztrák	Moór	„	976	1212	2188
356	Ruston I. V.	angol	Ujmalomsoók	Győr	826	68	894
357	Gr. Lamberg Ferencz	osztrák	Ikrény	„	3606	426	4032
358	Br. Sina Simon örök.	osztrák	Szabadi, stb,	„	2452	1499	3951
359	Lov. Lederer Arthur	osztrák	T.-Szt.-Miklós	J.-N.-K.-Szolnok	2053	47	2100
360	Gr. Lamberg Fülöpné	osztrák	Fegyvernek	„	1814	49	1863
361	Gr. Lejtrom Rudolfné	német	Fegyvernek	„	6954	127	7081
362	Hg. Labran Eleazár Jánosné	német	Nagy-Megyer, stb.	Komárom	8721	1268	9989
363	Hg. Metternich-Winneburg Richárdné . .	osztrák	Szomor és Gyermak	„	2733	3520	6253
364	Gr. Waldstein János .	német	Bogya, stb.	„	4760	711	5471
365	Gr. Vander Osten Leopoldin	holland	Pojen	Krassó-Szörény	682	9050	9732
366	Br. Billot Károly . .	bizonytalan	Zold	„	219	1949	2168
367	Br. Flotow-Bubna Mária	„	Boldúr, stb.	„	1074	61	1135
368	Br. Schönberg-Donáld	„	Bereznik	Máramaros	987	13904	14891
369	Br. Schönberg Erich .	„	Kereczke	„	821	2482	3303

Sorszám	A tulajdonos neve	Honossága	Község	Törvényhatóság	Szántóföld	Erdő	Összesen
370	Gr. Harrach Ferencz	osztrák	Ujfalu	Mosony	3535	502	4037
371	Gr. Henckel Laura .	német	Oroszvár	,,	2525	2386	4911
372	Br. Laminet Mária. .	franczia	Gáta	,,	1434	202	1636
373	Br. Friesenhof Gergely	bizonyt.	Ószéplak	Nyitra	219	2	221
374	Hg. Metternich-Winneburg Richárdné . .	osztrák	Bia	Pest	4686	1533	6219
375	Gr. Wengerszky Hugó	osztrák	Körösfő	Sáros	13621	2446	16067
376	Gr. Wolkenstein-Trostburg Oszwald . . .	német	Pthrügy	Szabolcs	1820	156	1976
377	Gr. Schweinicz Helén	német	Szeben	Szeben	437	218	655
378	Br. Mattencloit Henriette	osztrák	Sajóudvar	Szolnok-Doboka	699	1687	2386
379	Gr. D'Harnoncourt Felix	franczia	Német-Écska stb.	Torontál	20240	1926	22166
380	San Marco grnő. . .	franczia	Kisviseda	,,	4886	158	5044
381	Róbert pármai herczeg	olasz	Kis-Tószeg	,,	2523	94	2617
382	Gr. Maldeghen Georgina	bizonyt.	Török-Kanizsa	,,	1798	143	1941
	Összesen . .				813.354	759.546	1,572.900

Azon idegen tulajdonosok kik a hivatalos kimutatásba fel vannak véve, — de kiknek részletes birtokstatisztfkája nem volt összeállitható a közetkezők:

1. Compaignie français de Zalatna (franczia) Zalatnán, (Alsó-Fehérm.).
2. Stantien és Becker (német) Verespatakon, (Alsó-Fehérm.).
3. Arnaud György (franczia) » » »
4. Waner Adolf (német) Fényesen, (Aradm.).

5. Anhalt és Wagner czég (német) Kishalmágy, (Aradm.).
6. Conen Vilmos (német) Szabadka, (Bács-Bodrogm.).
7. Dr. Kränkl József (osztrák) Szabadka, (Bács-Bodrogm.).
8. Lutz Sándor (osztrák) Sződő, (Barsm.)
9. Rosenfeld Arnold (osztrák) Munkács, (Beregm.).
10. Cassel Zsigmond » Bottrágy, »
11. Goldreich Hersch „ K.-Szolyva. »
12. Gerézer Ferencz » Csépány, (Borsodm.).
13. Br. Springer Mária » P.-Szabolcs, (Fehérm.).
14. Dub Albert „ Kokova, (Gömörm.).
15. Füzes-Tresztia bányatg. (német) Tresztia, (Hunyadm.).
16. Gr. Zamoyszka Ludmilla (orosz-lengyel) Dévaványa, (Szolnokm.).
17. Gr. Zamoyszky Tamásné (orosz-lengyel) Dévaványa. (Szolnokm.).
18. Lévy Leó (osztrák) Alsó-Szakálos, (Komáromm,).
19. Saitz Jánosné (osztrák) Halácsi, (Mosonym.).
20. Mayer Antal » Valla, »
21. Bruck város » Nyulas-B.-Ujfalu, (Mosonym.).
22. Flesch József » Nyitra, (Nyitram.).
23. Br. Lindeloff Henrik (német) Család, Kolón stb. (Nyitram.).
24. Baer Richard (osztrák) Kiskeszi, (Nyitram.
25. Schulhoffer Rezső (osztrák) Lakács, (Nyitram.)
26. Pfaff György (osztrák) Práznócz, »
27. Luermann Bernát (német) N.-Rippény, »
28. Korvill Mór (osztrák) Uj-Lehota, »
29. Gessmer Bernát (osztrák) Domony, (Pestm.).
30. Dréher Antal (osztrák) Budapest, »
31. Haggenmacher Károly (schweiczi) Budapest, (Pestm.).
32. Becker János (német) Vajka, (Pozsonym.).
33. Schossberger Adolf (osztrák) Doborgócz, (Pozsonym.)
34. Fischer Ede (osztrák) Bohumér, (Pozsonym.)
35. Zielniszky György (osztrák) Kajatha, (Sárosm.).
36. Rogojszky Lénárd » Kokány, „
37. Ruzicska Hijuch » Szekeres, (Szatmárm.).
38. Sziléziai vasuttg. » Butoka, (Szepesm.).
39. Berggrün Ödön » Apanagyfalu, (Sz.-Dobokam.).
40. Hünerwadel Srapfel (schweiczi) Versecz, (Temesm.)

41. Fritz Meyer (schweiczi) Versecz, (Temesm.).
42. Franck Reiff » » »
43. Haus Stünczi » » »
44. Berliner Credit Gesellschaft (német) Offenbánya. (Tordaranyosm.).
45. Lazarus Henrik (osztrák) Tomasovácz, (Torontálm.)
46. Korpmann Miklós (holland) Nagy-Margita, (Torontálm.).
47. Prágai Egyetem (osztrák) Szerb.-Szt.-Miklós (Torontálm.).
48. Szatiwary Ferencz (osztrák) F.-Draskócz. (Trencsénm.).
49. Hyra Anna (osztrák) Alsó-Lieszkó (Trencsénm.).
50. Hahn Samu » Vág-Podhragy stb. (Trencsénm.).
51. Herdán Mór (román) Jaák. (Ungm.).
52. Fuchs Ede (osztrák) Póhszombat, (Zalam.)
53. Convert Renée (scsweiczi) Cs.-Tomaj, (Zalam.).
54. Kusevity Natalie (osztrák) Szt.-Márton, (Zalam.).
55. Cyzek János (osztrák) Szt.-Mihály, Zalam.).
56. Baár József » Horbók, (Zemplénm.).
57. Grosse Ödön » S.-A.-Ujhely, »
58. Riper József » Papina, »
59. Mafesz Jakab » Ó-Toruba, »
60. Reiszky Teodor » Olyka, »
61. Fries Herman » Kisfalud, »
62. Jordans József (német) Erdőbénye, »
63. Stein Lajos (schweiczi) » »
64. Zmuda János (osztrák) Jeszenáz, »
65. Budfalvi bánya-tg. (angol) Budfalu, (Máramarosm.).
66. Gr. Waldheisz Matild (osztrák) Berezd, (Nógrádm.)

Ha ezen névsort birtokadatokkal sikerült volna kiegészitenünk, az idegen kézen levő birtokok megközelitenék az 1.900.000 kat. holdat.

Adataink tökéletlen volta a legerősebb bizonyiték a mellett, hogy ezen nemzeti létkérdés megoldását egy pontos hivatalos statistikai kimutatással okvetlenül meg kellene könnyiteni.

TARTALOMJEGYZÉK.
